

Ovisnost o medijima u slobodnom vremenu adolescenata

Popović, Gloria

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:771617>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-11-28**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**OVISNOST O MEDIJIMA U SLOBODNOM VREMENU
ADOLESCENATA**

Diplomski rad

Gloria Popović

Mentor: izv. prof. dr. sc. Goran Livazović

Zagreb, 2021.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

OVISNOST O MEDIJIMA U SLOBODNOM VREMENU ADOLESCENATA

Diplomski rad

Gloria Popović

Mentor: izv. prof. dr. sc. Goran Livazović

Zagreb, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem da sam diplomski rad „Ovisnost o medijima u slobodnom vremenu adolescenata“ napisala samostalno te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su potekli.

Gloria Popović

Sadržaj

I. UVOD	1
II. TEORIJSKA POLAZIŠTA	3
2.1. <i>Adolescencija kao životno razdoblje</i>	3
2.2. <i>Suvremena shvaćanja i obilježja adolescencije</i>	5
2.3. <i>Slobodno vrijeme adolescenata</i>	7
2.4. <i>Podjela i funkcije medija</i>	9
2.5. <i>Mediji kao odgojno-socijalizacijski čimbenik</i>	11
2.6. <i>Dimenzije znanja i vještina s medijima – medijska kompetentnost</i>	13
2.7. <i>Rizični i zaštitni čimbenici utjecaja medija na razvoj i aktivnost djece i mladih</i>	15
2.8. <i>Pozitivni i negativni utjecaji medija u slobodnom vremenu adolescenata</i>	17
2.9. <i>Ovisnost o suvremenim medijima</i>	20
2.9.1. <i>Ovisnost o televiziji, računalu i mobilnom telefonu</i>	20
2.9.2. <i>Ovisnost o Internetu</i>	22
III. METODOLOGIJA EMPIRIJSKE ANALIZE	25
3.1. <i>Cilj istraživanja</i>	25
3.2. <i>Problemi istraživanja</i>	25
3.3. <i>Hipoteze</i>	25
3.4. <i>Uzorak</i>	25
3.5. <i>Instrument</i>	27
3.6. <i>Postupak</i>	30
IV. REZULTATI	31
4.1. <i>Intenzitet i vrijeme uporabe medija</i>	31
4.2. <i>Društveni elementi uporabe medija</i>	34
4.3. <i>Emocionalno-psihološki elementi uporabe medija</i>	37
V. RASPRAVA	40
VI. ZAKLJUČAK	43
VII. POPIS LITERATURE:	45
VIII. PRILOZI:	50

Ovisnost o medijima u slobodnom vremenu adolescenata

Sažetak

Mediji su postali sveprisutan dio današnjice, a njihova uloga u slobodnom vremenu adolescenata postaje sve veća. Brojni istraživači uvidjeli su važnost medija, ali i njihov utjecaj na svakodnevni život mladih. Razna se istraživanja bave utjecajem medija, a ovaj se rad bavi problemom ovisnosti o medijima u slobodnom vremenu adolescenata. Cilj istraživanja bio je utvrditi jesu li adolescenti ovisni o medijima u slobodnom vremenu. Istraživanje se provodilo putem online ankete koja je izrađena za potrebe ovog rada. Istraživanje je provedeno na uzorku od 161 ispitanika u dobi od 15 do 19 godina. Ispitanici su bili odabrani prigodnim uzorkom s područja grada Ogulina. Istraživanjem je utvrđeno kako adolescenti (42,9%) dnevno u prosjeku imaju od tri do pet sati slobodnog vremena, a od toga se medijima poput mobitela i Interneta preko 70% adolescenata koristi od tri do pet sati dnevno. Također, znaci ovisnosti o medijima utvrđeni su podacima da se 50,7% adolescenata slaže s tvrdnjom da ostaju online duže nego što su planirali te da zbog korištenja medija zanemaruju svoje svakodnevne obaveze (20,5%).

Ključne riječi: adolescenti, mediji, slobodno vrijeme, ovisnost o medijima

Media addiction in adolescents' leisure time

Abstract

The media have become a ubiquitous part of today, and their role in adolescents' leisure time is growing. Numerous researchers have recognized the importance of the media, but also their impact on the daily lives of young people. Various researches deal with the influence of the media, and this paper deals with the problem of media dependence in adolescents' free time. The aim of the study was to determine whether adolescents are addicted on media in their spare time. The research was conducted through an online survey developed for the purposes of this paper. The study was conducted on a sample of 161 respondents aged 15 to 19 years. Respondents were selected by a suitable sample from the area of the town of Ogulin. The research found that adolescents (42.9%) have an average of three to five hours of free time a day, of which over 70% of adolescents use media such as mobile phones and the Internet for three to five hours a day. Also, signs of media addiction were found by data that 50.7% of adolescents agree with the statement that they stay online longer than planned and that they neglect their daily obligations due to the use of the media (20.5%).

Key words: adolescents, media, leisure, media addiction

I. UVOD

Slobodno vrijeme osim vremena zabave i razonode, pretpostavlja i vrijeme rasta i razvoja čovjeka. To je vrijeme aktivnog odmora, pozitivnog razvoja, socijalizacije i stvaralačkog potvrđivanja ličnosti (Previšić, 2000). Upravo aktivnosti slobodnog vremena pružaju čovjeku mogućnost da se razvija u onim područjima koja ga zanimaju i to aktivnostima koje sam odabere. Zbog toga slobodno vrijeme ima iznimnu pedagošku važnost. Adolescencija kao tranzicijsko razdoblje u kojem mlade osobe doživljavaju promjene na brojnim razinama u životu predstavlja ključno razdoblje za traženje vlastitog „ja“ i razvijanje stavova i vrijednosti u životu. Adolescenti predstavljaju ranjivu skupinu društva koja je podložna vanjskim utjecajima, posebno utjecajima društva i civilizacije (Mead, 1928).

U prošlosti najveći utjecaj imali su obitelj i Crkva, a danas primarni faktori socijalizacije postaju vršnjaci i mediji (Car, 2013). Upravo utjecaj medija, koji ima sve veći opseg u svakodnevici adolescenata, postaje predmet istraživanja. Brojna istraživanja bave se utjecajem medija na izgradnju identiteta mladih, utjecajem medija na odabir slobodnovremenskih aktivnosti, istražuju se pozitivni i negativni učinci medija, a sve se više govori i o ovisnosti o medijima (Trtenjak, 2006; Livingstone, 2007; Miliša i Milačić, 2010; Livazović, 2011; Vlček, 2016; Rotim, 2017; Novak, 2017). Upravo takvi podaci ukazuju na važnost prepoznavanja pozitivnih i negativnih utjecaja medija, ali i mogućih znakova ovisnosti. Uočavanjem utjecaja stvorit će se temelji za kritičko promišljanje o medijima te tako doprinijeti kvalitetnijem provođenju slobodnog vremena, ali i cjelokupnog života.

Predmet proučavanja ovog rada, koji podrazumijeva utvrđivanje znakova ovisnosti o medijima u slobodnom vremenu adolescenata, slijedi aktualne potrebe prakse pedagogije slobodnog vremena, ali i medijske pedagogije. Istraživanjem teme daje se uvid u intenzitet i vrijeme uporabe medija u slobodnom vremenu, najčešći odabir medija, ali i utjecaj medija na svakodnevne obaveze i odgovornosti. Rezultati istraživanja važni su za daljnji razvoj pedagoške prakse jer omogućuju odgojno-obrazovnim djelatnicima uvid u trenutnu strukturu slobodnog vremena adolescenata te mogu biti temelj za kvalitetnije strukturiranje slobodnog vremena, ali i utvrđivanje interesa adolescenata. Isto tako,

rezultati su vrlo korisni pri otkrivanju odgojno-socijalizacijskih utjecaja medija na adolescente. Oni naglašavaju važnost razvoja medijskog odgoja i medijske kompetencije te povezivanja odgojno-obrazovnih djelatnika, roditelja te adolescenata na putu prema medijskoj pismenosti.

U prvom dijelu rada postavljeni su teorijski temelji adolescencije kao životnog razdoblja, suvremenog shvaćanja adolescencije, slobodnog vremena adolescenata, podjele i funkcije medija, utjecaja medija kao odgojno-socijalizacijskog čimbenika, pozitivnih i negativnih utjecaja medija, medijskog odgoja i socijalizacije mladih te ovisnosti o medijima. U drugom dijelu rada opisana je metodologija empirijskog istraživanja koja započinje postavljenjem cilja i problema, a završava prikazom dobivenih rezultata. Nakon toga slijede rasprava s obzirom na teorijski dio rada te zaključak u kojem se iznose najvažniji rezultati, ali i smjernice za buduća istraživanja. Iza toga navodi se korištena literatura koja je obuhvatila domaće, ali i inozemne autore važne za ovo područje istraživanja.

II. TEORIJSKA POLAZIŠTA

2.1. *Adolescencija kao životno razdoblje*

Definirati adolescente često zna biti teško, budući da su oni skupina mladih osoba koje prelaze iz djetinjstva u odraslo doba, a pri tome se događaju razne promjene koje ih kasnije određuju kao osobe. Promjene se događaju na tjelesnoj, psihičkoj, intelektualnoj, emocionalnoj i svim ostalim razinama njihova života. Proučavajući teorije identiteta, Erik Erikson je u osam stupnjeva opisao psihosocijalni razvoj ličnosti pri čemu je posebnu pozornost pridao adolescenciji koju označava peti stupanj – kriza identiteta nasuprot identitetu (“identity vs. identity confusion”). Erikson je istaknuo kako u adolescenciji mladi ljudi tragaju za svojim identitetom i odgovorom na pitanje: *Tko sam ja?*. Upravo u tom razdoblju, ističe Erikson, adolescenti su zaokupljeni sobom i time kako ih drugi vide, žele biti prihvaćeni od drugih, a posebno vršnjaka. Mnogi mladi u tom razdoblju eksperimentiraju isprobavajući različite identitete. Adolescenti se često susreću sa suprotnim socijalnim ulogama (nisu više djeca, ali nisu još ni odrasli) zbog čega su prisiljeni donositi sudbonosne odluke koje će dovesti do formiranja osobnog identiteta, ali će isto tako dovoditi i do konfuzija/kriza identiteta što će voditi delinkventnim i nepredvidljivim ponašanjima (Erikson, 1964; prema Erikson 2008). Obiteljski odnosi adolescenata uvjetovani su konfliktima s roditeljima, a ti konflikti, neophodni su u cilju razvoja i postizanja identiteta (Erikson, 1963, prema Livazović, 2013).

Izraz "adolescencija" za opisivanje određenog razdoblja sazrijevanja prvi je put upotrijebio G. Stanley Hall u svom djelu *Adolescence*, napisanom 1904. (Stevens, 2004). Koncept adolescencije bio je vrlo specifičan, primjenjiv samo na dječake i oslanjao se na evolucijske teorije, tvrdi Stevens (2004). O različitim pristupima adolescenciji pisala je i antropologinja Margaret Mead u svojoj knjizi *Coming of Age in Samoa* (1928) prikazavši potpuno drukčiji pristup određivanju adolescenata na otoku Samoa i na Zapadu. Njezino ključno pitanje u istraživanju bilo je razlikuju li se problemi s kojima se adolescenti susreću ovisno o civilizaciji u kojoj se nalaze, odnosno utječe li društvo na određenje adolescenata i njihovih područja života. Isticala je razlike između američkih i samoanskih adolescenata, te navodila kako je adolescencija ključno razdoblje života za samoanske djevojke. Mead (1928) opisuje kako u Samoi postoji ritual koji obilježava početak adolescencije, a to je tradicionalni obred prelaska u adolescenciju koji je uključivao

proces tetoviranja mladih negdje u dobi između 14 i 16 godina. Tetovaže su bile izrađene u raznim geometrijskim uzorcima i protezale su se od struka do koljena. Iako je izrada tetovaža bila bolna i dugo trajala, vrlo malo mladih muškaraca i žena ju je odbijalo jer je biti tetoviran imalo ključno značenje u seksualnoj privlačnosti, ali i prihvaćanju kao legitimnog kandidata za status odrasle osobe (Mead, 1928). Jensen i Arnett (2012) ističu kako se taj ritual tetoviranja kroz godine promijenio, bio je odbačen i smatran nemoralnim, ali se u novije vrijeme brojni mladići ponovno tetoviraju kako bi pokazali otpor globalizaciji i zadržali tradicionalni samoanski identitet. Iz ovih primjera vidljivo je kako na adolescente i razvoj njihova identiteta utječu brojni faktori, ne samo biološki, već je vrlo važan i utjecaj društva, odnosno civilizacije. Razdoblje adolescencije često se naziva i „tranzicijskim“ razdobljem (Cian, 1988; prema Ninčević, 2009), budući da ga obilježavaju ključne biološke, kognitivne i socijalne tranzicije koje se odvijaju pod utjecajem obiteljskih, vršnjačkih, školskih, radnih i slobodnovremenskih odnosa i aktivnosti (Livazović, 2011).

Termin „adolescencija“ potječe od latinskog glagola „adolescere“, što znači „rasti prema zrelosti“ (Livazović, 2011). Govoreći o adolescenciji, potrebno ju je precizirati dobnim granicama, no to se pokazalo kao nesuglasno područje među brojnim autorima. Istraživanja su pokazala kako značenje adolescencije i uzrast u kojem se ona javlja bivaju različiti ovisno o kulturološkom i povijesnom kontekstu (Ninčević, 2009). Tako Atlantica (1997; prema Ninčević 2009) navodi kako je u adolescenata riječ o životnoj dobi od 14. do 20. godine, a u adolescentica od 12. do 18. godine. S druge strane Jersild (1970; prema Ninčević 2009) navodi da je to razdoblje od 12. do 20. godine, a *Psihologijski rječnik* pod pojmom adolescencija podrazumijeva životno razdoblje pojedinca između djetinjstva i odrasle dobi te ga smješta između 14. i 17., odnosno 19. godine (Petz, 1992; prema Ninčević, 2009). Vidljivo je kako je granica kada počinje i završava adolescencija prilično neodređena zbog čega sve više autora adolescenciju vidi više kao kulturološku i socijalnu, a ne biološku kategoriju.

Upravo je adolescencija razdoblje života mladih kada preispituju svijet vrijednosti, mijenjaju svoj odnos s obitelji, vršnjacima, religijom, institucijama i počinju si postavljati temeljna životna pitanja, želeći otkriti tko su oni zapravo i što očekuju od života. Mladi tako postaju ranjivi segment populacije u suvremenom društvu jer su u prijelaznom razdoblju u kojem više nisu zaštićeni kao djeca, ali još ne uživaju sve mogućnosti i

pogodnosti koje su dostupne odraslima (Livazović, 2011). Arnett (2000) navodi teoriju američkog psihologa Levinsona koji je došao do zaključka kako i poslije „tinejdžerskih godina“ ljudi još uvijek nisu odrasli te da tek od 17. do 33. godine ulaze u svijet odraslih gdje grade stabilnu strukturu života, a ne kako je bilo smatrano – u tinejdžerskom dobu. U tom prijelaznom razdoblju javlja se jedna od važnijih karakteristika adolescencije, a to su „zaštitni mehanizmi“ koji se mogu uočiti gotovo kod svakog adolescenta. Mehanizmi obrane poput asketizma, intelektualizacije i odmaka mogu ponekad dovesti i do asocijalnog ponašanja (Palmori, 1993; prema Ninčević, 2009). Isto tako, snažno izražavanje emocija poput srdžbe, radosti, iznenađenja, tuge i slično, važno je obilježje adolescencije koje je posebno izraženo u brzini kojom nastaju i nestaju emocije (Braconier, 1990; prema Ninčević, 2009). Još je Sigmund Freud isticao emocionalnu burnost tinejdžerskih godina, što govori kako hormonalne promjene i pubertet utječu na adolescente i njihovo emocionalno stanje, ali i socijalno ponašanje, koje bi se moglo nazvati i ćudljivim.

2.2. Suvremena shvaćanja i obilježja adolescencije

Suvremeni adolescenti odrastaju u vrijeme kada su mediji općeprisutni i kada uloga medija, vršnjaka i konzumerizma postaje utjecajna socijalizacijska sila od obitelji, države i Crkve (Car, 2013). Adolescenti su u ranijim društvima učili kako biti odrastao na način da su promatrali, imitirali i komunicirali s odraslim ljudima u svojoj okolini. Obitelj je u životu adolescenata bila na prvom mjestu (Car, 2013), a sada modernizacija dovodi do sve veće dobne segregacije pa adolescenti sve više vremena provode isključivo s vršnjacima (Steinberg, 1996; prema Car 2013). Kako bi bili prihvaćeni, pojedinci odbacuju prijašnje utjecaje – roditelje i školu – te utjecaj vršnjaka postaje dominantan, posebno u ranoj adolescenciji (Lebedina-Manzini, Lotar, Ricijaš, 2008; prema Križić, 2016). Na taj način mijenja se i sam proces socijalizacije jer ju sve više oblikuju vršnjaci, a sve manje odrasli. Adolescenti se udaljuju od vrijednosti odraslih te vršnjačke skupine postaju mjesta gdje adolescenti dobivaju podršku, razumijevanje, naklonost, ali i mjesto za eksperimentiranje i postizanje neovisnosti. Veliku ulogu pri vršnjačkom utjecaju imaju upravo roditelji jer dobar odnos s roditeljima prediktor je smanjenog utjecaja na vršnjački konformizam (Križić, 2016). Zbog velike kontrole koju su roditelji provodili nad aktivnostima adolescenata (zabrane izlazaka, odlazak kući nakon škole...) te nesigurnosti koje se javljaju na ulici u suvremeno doba (pedofili, dileri, nasilnici), adolescenti putem

novih tehnologija kreiraju svoj privatni i javni prostor, dok su fizički u kontroliranom prostoru – svojoj sobi (Car, 2013).

Današnji se adolescenti nazivaju „multikulturnom generacijom“ (Car, 2013) jer odrastaju u vrijeme novih tehnologija, oko njih priroda postaje više apstrakcija nego realnost, brišu se granice između predgrađa, urbanih i ruralnih naselja, sve je vrlo dinamično. Generacija adolescenata tako se najčešće naziva i *net generacijom* (Tapscott, 2011; prema Križić, 2016), *generacijom M* (engl. *media generacija*), *generacija V* (engl. *virtual generation*), *generacija C* (spoj engleskih termina: *connected, creative i click* – povezani, kreativni i skloni klikanju mišem) (Selwyn, 2009; Jones i Shao, 2011; Lasid-Lazid i sur., 2012; prema Bilić, 2015). Križić (2016) navodi kako su česti nazivi i *digitalni urođenici* te *homo zappiens* – čovjek i oponašanje zvukova koji nastaju mahanjem laserskim oružjem – *zap, zap, zap* – metafora za brzo skeniranje informacija pogledom na računalo, odnosno mobitel (Veen, 2007; Veen i Vrakking, 2009; prema Bilić, 2015). Budući da su mladi sve više okruženi medijima koji ih ponekad mogu i u potpunosti zaokupiti, u današnje se vrijeme javio i poseban fenomen vezan uz suvremene mlade osobe. Riječ je o FOMO (engl. *fear of missing out*) fenomenu. FOMO fenomen definiran je kao „intenzivan strah da drugi imaju iskustvo (društvene) nagrade koje subjekt nema s obzirom na to da je odsutan, pa se FOMO karakterizira kao želja da se kontinuirano bude u toku s onime što drugi rade“ (Przybylski i sur., 2013: 1841; prema Ivasović i Burić, 2019). Istraživanja su pokazala kako osobe koje imaju snažnu potrebu za društvenim vezama osjećaju veći stupanj FOMO-a. Osim FOMO fenomena, u današnje vrijeme javlja se i problem NEET populacije. NEET (engl. *not in education, employment or training*) populacija je pojam koji se odnosi na izrazito ranjivu skupinu u društvu. Radi se o mladim osobama koje su u dobi od 15 do 29 godina života (prema programu Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020., EU standard: 15 – 24 godine) koje nisu u sustavu obrazovanja, nisu zaposlene, te nisu uključene u programe osposobljavanja (Mihalinec, 2020). U tu skupinu spadaju i adolescenti od kojih se u društvu očekuje da se dobro obrazuju i brzo zaposle, ali oni to u praksi ne mogu doista i realizirati. Na taj način adolescenti dolaze u sukob s društvom koje od njih ima visoka očekivanja, ali ona često nisu lako ostvariva.

Iako se odgoj roditelja razlikuje od zemlje do zemlje, ipak je svim roditeljima zajedničko da svojoj djeci žele ono najbolje. I dok to autorica Amy Chua u svojoj knjizi *Borbeni krik majke tigricice* prikazuje kao strog odgoj u kojem će rad – i isključivo rad – djeci donijeti izvrsnost, a izvrsnost sreću, Robert Shaw u knjizi *Epidemija popustljivog odgoja* prikazuje popustljivi zapadnjački odgoj kao onaj koji je doveo do nevesele, nezadovoljne i sebične djece. Oba načina odgoja imaju svojih vrlina i mana, ali najvažnije od svega jest pružiti djeci potporu, zanimati se za njihove interese, pomagati im u odrastanju, ali ih isto tako ne zanemarivati ili pak previše kontrolirati. Očekivanja trebaju biti visoka, ali prilagođena mogućnosti djece, odnosno adolescenata.

Roditelji adolescenata, u svojim adolescentskim danima, većinom su gledali televiziju, jednosmjernan medij koji zahtijeva samo pasivno sudjelovanje, a sadašnji adolescenti više se koriste internetom, aktivno sudjelujućim medijem preko kojeg sudjeluju u stvaranju i distribuciji informacija i zabave. Upravo im mediji – ponajviše internet – pružaju mnoštvo informacija zbog kojih se smatra kako adolescenti znaju sve više o svijetu te im odrasli postaju nepotrebni. U području digitalne tehnologije adolescenti čak postaju autoritet svojim roditeljima jer znaju više od njih o tome. Ipak, vrlo je važno shvatiti kako adolescente ne treba pustiti da žive u „svojim svjetovima“ bez nadzora, potrebno je obrazovati roditelje o adolescentskim stavovima, promišljanjima i aktivnostima kako bi roditelji dobili realističniju sliku svoje djece te upotrijebili primjeren roditeljski stil u njihovu odgajanju (Car, 2013). Isto tako, važno je prilagoditi obrazovanje današnjim socijalizacijskim promjenama te prihvatiti izazove u pripremanju mladih za budućnost.

2.3. Slobodno vrijeme adolescenata

Adolescencija kao vrijeme tranzicije, odrastanja i traženja „autentičnog – ja“ vrijeme je kada mladi počinju iskazivati svoje osjećaje, stavove i vrijednosti kroz aktivnosti kojima se bave u slobodnom vremenu. Brojna istraživanja (Mahoney, Larson, Eccles, Lord, 2005; prema Golemac, 2018) pronašla su vezu između strukturiranih slobodnovremenskih aktivnosti u kojima adolescenti sudjeluju te pozitivnih rezultata koje ostvaruju. Rezultati se ostvaruju u vidu visokih akademskih postignuća, pozitivnog stava prema obrazovanju, te manjeg postotka napuštanja škole. S druge strane, nestrukturirane slobodnovremenske aktivnosti odlikuju spontanošću, nemaju pravila niti nadzora. Često se takvim aktivnostima pridavao negativan prizvuk, ali ponekad takve nestrukturirane

aktivnosti mogu biti izvor rasta i razvoja adolescenata jer oni na taj način sami konstruiraju i strukturiraju nezavisne izvore zabave (Trainor, Delfabbro, Andreson, Winefield, 2010; prema Golemac, 2018). Chris Rojek (2010; prema Livazović 2018) ističe značajke slobodnog vremena u postmoderni te naglašava kako se za razliku od moderne, u kojoj su prevladavale barijere između doma i vanjskog svijeta te javnog i privatnog života, te barijere se sada ruše te dolazi do mijenjanja uloga mlađih i starijih generacija. U moderni su prevladavali posjeti kulturnim dobrima u slobodnom vremenu, a sada dominira virtualna stvarnost (Rokej, 2010; prema Livazović, 2018). Iako su aktivnosti slobodnog vremena prepuštene svakom pojedincu na odabir te mogu biti vrlo raznolike, adolescenti slobodno vrijeme vrlo često provode u društvu vršnjaka. Kroz slobodno vrijeme mladi u vršnjačkoj skupini nalaze potporu za svoje interese, motive, stajališta, ali i poglede na svijet i život (Ropuš-Pavel, 1999; prema Križić, 2016). Ipak, osim što se ističe snažan utjecaj vršnjaka na adolescente, njihovo slobodno vrijeme obilježeno je najviše uporabom sadržaja masovne kulture, odnosno medija. U istraživanju koje su proveli Freire, Lima i Fonte pokazalo se kako mladi provedu 31.39% svoga vremena na aktivnosti slobodnog vremena, a najviše vremena spada na druženje s vršnjacima i masovne medije (Freire, 2013; prema Golemac, 2018). Crook i sur. (1992; prema Livazović, 2018) ističu *hiperracionalizaciju* kao obilježje suvremenog života u kojem prevladavaju vizualni mediji i neautentične kopije događaja (pojedinci iz topline doma prate događaje na televiziji i ostalim medijima, ne idu uživo na njih). Upravo su mediji, a posebno internet, postali glavni socijalizacijski agens i način provođenja slobodnog vremena. Prema rezultatima istraživanja koje je provela Golemac 2018. godine na adolescentima do 25 godina starosti pokazuje se da su najčešće aktivnosti mladih u slobodnom vremenu vezane za tehnologiju i medije, a među njima se ističu: slušanje glazbe, provođenje vremena na društvenim mrežama, pretraživanje Interneta i igranje računalnih igrica. Rezultati istraživanja koje su proveli Livazović i Kakuk 2018. godine među studentima, pokazali su također kako svakodnevicom mladih prevladavaju pretežno pasivne medijske aktivnosti u slobodnom vremenu (angažman na društvenim mrežama, pretraživanje interneta i igranje računalnih igrica). Oba istraživanja istaknula su kako muški spol provodi više vremena u sportskim aktivnostima, a ženski se bavi pasivnim, kulturnim i socijalnim aktivnostima. Autori su istaknuli kako se posebno ističe pozitivna povezanost opće aktivnosti u slobodnovremenskim aktivnostima s općim zadovoljstvom

slobodnim vremenom čime se naglašava potreba odgoja za slobodno vrijeme te organizirane brige i djeci i mladima tijekom slobodnovremenskih aktivnosti (Livazović i Kakuk, 2018). Ističe se i potreba djelovanja pedagoga kako bi se adolescente, ali i ostale mlade, obrazovalo za svrhovito korištenje slobodnog vremena. Takvo slobodno vrijeme pružit će im osobno zadovoljstvo, ali im i omogućiti da se odmaknu od snažnog utjecaja medija i trošenja vremena na pasivne aktivnosti.

2.4. Podjela i funkcije medija

Mediji kao sveprisutan dio današnjice vrlo su istraživani pojam. Marshall McLuhan (1964) medije je opisao jednostavnom rečenicom – *Medij je poruka* – a ta rečenica privukla je veliku pažnju. Važnost koju je medijima pridavao McLuhan vidimo i iz samog imena njegove deklaracije u kojoj medije naziva *čovjekovim produžecima*. McLuhan (1964) je isticao kako "poruka" svakog medija ili tehnologije jest zapravo promjena razmjera, brzine ili uzorka koje unosi u ljudske odnose. Naglašavao je kako svaki medij sadrži u sebi i drugi medij (npr. sadržaj filma jest neki roman), a učinak medija snažan je i dubok upravo zato što mu je kao "sadržaj" dan drugi medij. Tako ljudska osjetila, čiji su produžeci svi mediji, također oblikuju svijest i iskustvo svakoga od nas posebno, zaključio je McLuhan.

Pojam *medij* dolazi od latinske riječi *medius* što je prvotno označavalo *sredinu, polovicu*, a kasnije su iz tog značenja nastale brojne izvedenice iz kojih su nastala dva ključna, i danas aktualna, značenja – *posrednik* i *objava* (Lipovčan, 2003). Autori su medije dijelili na brojne načine. McLuhan (1964) ističe podjelu na *vruće* i *hladne* medije, pri čemu su vrući mediji oni koji produžuju jedno osjetilo u "visokoj definiciji", odnosno zasićuju ga brojnim podacima, a hladni mediji pružaju oskudan broj podataka. Tako su telefon i strip hladni mediji, a radio i televizija vrući. Hladni mediji potiču publiku na sudjelovanje, a vrući iziskuju vrlo malo dopunjavanja ili sudjelovanja (McLuhan, 1964). Ipak, treba naglasiti kako vrući i hladni mediji nisu jednako prihvaćeni u „vrućoj“ ili „hladnoj“ kulturi, tako na primjer vrući medij radija u hladnim ili nepismenim kulturama djeluje silovito, a u vrućoj kulturi poput Engleske ili Amerike, smatra se razonodom (McLuhan, 1964).

Nekoć su se mediji dijelili na „stare“ i „nove“ medije pri čemu su stari mediji opisivani kao razmjerno malobrojni, manje dostupni, relativno konstanti i prihvatljivi skoro za sve, a nove medije karakterizira velika dostupnost, raznoliki sadržaji te su velikim dijelom specijalizirani (Webster i Phalen, 1997; prema Ilišin, Bobinac Marinović, Radin, 2001). Uobičajena podjela medija jest na: tiskane i elektroničke medije. U tiskane medije spadaju – osim knjiga – dnevna, tjedna, polumjesečna ili mjesečna periodika (novine, časopisi te magazini), a u elektroničke medije ubrajaju se radio, televizija i Internet.

Ubrzani razvoj medija počinje u 19. stoljeću kada svaki medij postaje dostupan svim pripadnicima društva. Peruško-Čulek (2011) tada govori o masovnim medijima koje definira kao „institucije koje zadovoljavaju potrebu društva za javnom komunikacijom u kojoj mogu sudjelovati svi pripadnici društva“. Žugić (1988; prema Ilišin i sur., 2001) masovne medije promatra kao: “(1) sredstva saobraćanja među ljudima koja su i sama podložna razvojnim promjenama, što je uvjetovano karakterom znanstveno-tehnoloških revolucija; (2) sredstva proizvodnje, selekcije i distribucije medijskih sadržaja (poruke i obavijesti), prije svega sadržaja masovne kulture”. Tim je postavkama opisano kako se masovna kultura ne bi mogla širiti bez tehnološke osnove koji čine upravo mediji.

Martinić (1994; prema Ilišin i sur. 2001) pojašnjava šest funkcija masovnih medija: informacijska (tvorba i skupljanje obavijesti), selekcijska (izbor i pojašnjenje primljenih informacija), edukacijska (prenošenje znanja i kulturnih vrijednosti), eksplikacijska (korištenje obavijesti za stvaranje koherentnih predodžbi), zabavna (razonoda i odmor) te estetska (stvaranje specifičnih medijskih estetskih oblika). Masovni mediji tako širokim dijapazonom funkcija mogu biti funkcionalni, ali i disfunkcionalni za društvo, ovisno o tome kako će ih primatelji koristiti. Zajedničke karakteristike svih masovnih medija su: proizvodnja i distribucija simboličkih sadržaja (informacije, ideje, kultura, znanje); kanali za međusobno odnošenje ljudi (pošiljaoci i primatelji, pripadnici publike međusobno, prema društvu i institucijama - obitelji, obrazovanju, religiji...); dobrovoljno sudjelovanje u slobodno vrijeme; djelovanje u javnoj sferi kao komunikacijska infrastruktura za javnost; uvijek u određenom odnosu s državom i vlašću (McQuail, 2007, Peruško, 2011, prema Križić, 2016).

Utjecaj medija na proces odgoja i socijalizacije posebno je značajan za adolescente koji se i inače nalaze u burnom razdoblju života gdje se susreću s raznim promjenama na svim

razinama, te su u fazi izgradnje stavova i vlastitog identiteta. Sve veća prisutnost medija u slobodnom vremenu adolescenata mijenja njihove stavove, životne vrijednosti te same aktivnosti kojima se bave. Mladima sve postaje dostupno putem interneta, a svijet se pretvara u *globalno selo*. Masovni mediji tako postaju glavni izvor zabave, ali i moguće manipulacije u životu mladih.

2.5. Mediji kao odgojno-socijalizacijski čimbenik

Mediji su sveprisutni u današnjem životu svakog pojedinca, a njihov utjecaj vrlo je značajan. Djeca su od malih nogu izložena medijima koji utječu i na sam proces odgoja. Autorice Maksimović i Stanisavljević Petrović (2014) ističu kako autori poput Trnavca i Đorđevića (1995) navode da je odgoj uvjetovan razvojem sredstava masovnog komuniciranja, odnosno razvojem medija. Ističu kako je pitanje odnosa odgoja i medija sve aktualnije te zauzima važno mjesto u pedagoškoj literaturi. Upravo se putem medija šire općedruštvene vrijednosti, odnosno odgojnim vrijednostima tiska, radija, televizije i interneta, utječe se na oblikovanje ličnosti pojedinca. Socijalizacija kao proces integriranja pojedinca u društvo događa se upravo prilagođavanjem društvenim normama i zahtjevima, a zbiva se posredstvom mehanizma učenja koje se definira kao „promjena u ponašanju ili u potencijalu ponašanja nekog organizma u određenoj situaciji, koja se vraća natrag u ponovljenim iskustvima organizma u toj istoj situaciji“ (Gudjons, 1994; prema Ilišin i sur, 2001). Proces socijalizacije najintenzivniji je u vremenu djetinjstva i rane mladosti, ali presudnu ulogu ima upravo u razdoblju adolescencije. Socijalizacijski faktori dijele se na primarne i sekundarne faktore socijalizacije pri čemu su primarni faktori obitelj i vršnjaci, a sekundarni faktori su škola, crkva, radna sredina, udruge te mediji (Dekker, 1991; prema Ilišin i sur. 2001). Novija istraživanja pokazala su kako su mediji u današnje vrijeme postali primarni, a ne više sekundarni faktor socijalizacije (Car, 2013). Mediji se tako ubrajaju u najvažnije socijalizacijske faktore, ali njihov utjecaj ovisi o većem broju faktora kao što su: izbor medija, vrijeme korištenja, selekcija sadržaja, uvjeti korištenja... Utjecaj medija u suvremenom društvu počinje već od najranije životne dobi pojedinca, a osim informativnog, obrazovnog i zabavnog sadržaja, mediji sve više manipuliraju potrebama mladih, pri čemu su tu posebno izloženi adolescenti, budući da su u osjetljivom razdoblju života (Miliša, Milačić, 2010).

Znanstvenih istraživanja o medijima ima, ali malo, a posebno onih koji su usmjereni na istraživanje utjecaja medija na ljudsko iskustvo. Kada se utjecaj medija i istražuje, često je popraćen političkim konotacijama koje utječu na rezultate, odnosno rezultati izlaze u susret politici, korporacijama ili medijima samim (Pavletić, 2011). Rotim (2017) navodi kako se prema autorima Kunczik i Zipfel može razlikovati četiri faze istraživanja utjecaja medija: svemoć medija (otprilike 1900.-1940. godine), mediji bez utjecaja (otprilike 1940.-1965. godine), ponovno otkrivanje snažnog utjecaja medija (otprilike 1965.-1980. godine) i transakcijske ideje o utjecaju medija (od otprilike 1980. godine) (McQuail, 2000: 416-422; sažetak iz Brosius/Esser 1998, prema Kunczik, Zipfel, 2006: 157-161). Iako su mediji prisutni gotovo u svakom segmentu života ljudi, istraživanje utjecaja medija ipak nije jednostavno, ono je otežano i zbog nedosljednih metodoloških postupaka kojima se istraživači vode. Livazović (2009) navodi kako upravo mediji imaju presudnu ulogu u posredovanju društveno poželjnih modela življenja kojima oblikuju spoznaje mladih o svijetu i socijalnoj okolini. Velik utjecaj medija vidljiv je i u mijenjaju stavova i vrijednosti koje mladi slijede. Kultura mladih i njihovo ponašanje u slobodnom vremenu postaju područja putem kojih se može doznati što mladi zaista misle jer se tiču svega što mladi osjećaju, vrednuju, nadaju se, a što se može primijetiti u njihovu životu, jeziku, glazbi, modi ili idolima (Leburić i Tomić-Koludrović, 2001, prema Mlinarević, Miliša, Proroković, 2007).

Mediji sve više nude zabavan i manipulativan sadržaj, a onaj obrazovni i znanstveni pada u drugi plan. Istraživanja provedena u Zadru 2003. i 2004. godine (Miliša, 2006, prema Miliša, Milačić, 2010) i Slavoniji 2005. i 2006. godine (Mlinarević i sur., 2007, prema Miliša, Milačić, 2010) pokazala su kako djeca i mladi najviše slobodnog vremena provode slušajući glazbu, koristeći medije, družeći se s prijateljima te dokoličare. Svoje slobodno vrijeme provode najviše zabavljajući se, odnosno provode slobodno vrijeme određenim, njima prihvatljivim sadržajem. Rezultati istraživanja pokazali su kako su najmanje zastupljene kulturno-umjetničke aktivnosti što vodi do „negativne“ orijentacije u korištenju slobodnog vremena (Miliša, Milačić, 2010). Prema istraživanju koje su provele Stepanović Ilić, Videnović i Plut 2007. godine, srednjoškolci slobodno vrijeme ispunjavaju najviše koristeći medije koje koriste najčešće u svrhu zabave, a obrazovnu komponentu zanemaruju. Također, ostale aktivnosti slobodnog vremena kojima se bave vrlo su pasivne. Rezultati su pokazali kako su mladi „potrošači“ kulture, okrenuti

kulturnoj recepciji i pasivnijim oblicima provođenja slobodnog vremena (Stepanović Ilić i sur., 2009). Vrlo često se u rezultatima istraživanja ističu dosada i nedostatak ambicije u slobodnom vremenu. Upravo takvi rezultati ukazuju na potrebu postojanja veće društvene ponude organiziranih aktivnosti kako provođenje slobodnog vremena ne bi ostalo nekvalitetno jer „slobodno vrijeme je vrijeme aktivnog odmora, razonode, pozitivna razvoja, socijalizacije, humanizacije i stvaralačkog potvrđivanja ličnosti” (Previšić, 2000), a ne pasivnosti i promatranja.

2.6. Dimenzije znanja i vještina s medijima – medijska kompetentnost

Upravo utjecaj medija, koji najveću pojavnost ima u aktivnostima vezanima uz slobodno vrijeme, ističe potrebu bavljenja problematikom medijskih sadržaja kojima su adolescenti izloženi. Time se ističe potreba za stručnjacima iz područja medijske pedagogije, no ona je na fakultetima minimalno zastupljena među kolegijima (Miliša, Milačić, 2010). Medijska pedagogija nastala je kao rezultat razvoja odgojnih znanosti i kao reakcija na pedagogijske posljedice naglog razvitka medija, a njezina glavna uloga jest bavljenje medijima, posebice inovativnim, kako bi se kod pojedinca, odnosno u njemu, razvile odgovarajuće kompetencije i kako bi se spriječila manipulacija (Tolić, 2009). Medijska pedagogija obuhvaća: medijski odgoj koji pospješuje medijsko obrazovanje, oslanja se na medijsku pismenost i medijske kompetencije, medijsku kulturu, medijsku didaktiku, medijsko-znanstveno istraživanje, medijsku socijalizaciju te medijsku etiku, pojašnjava Tolić (2009). Također, medijsku pedagogiju može se odrediti u užem i širem smislu. U užem smislu ona se koncentrira na pedagoške odnose u interkulturalnim i nastavničkim dimenzijama te se fokusira na djecu i mlade pri čemu je naglasak na individualizaciji, a medijska pedagogija u širem smislu ima znanstveni pristup koji se fokusira na masovnu komunikaciju te političke i društvene dimenzije (Tolić, 2009).

Potreba za prepoznavanjem i uvažavanjem raznovrsnih učinaka medija, pozitivnih i negativnih, nalaže se sama od sebe, a kako bi ona bila ostvariva, potrebno je razvijati medijski odgoj, odnosno medijsku kompetenciju. Kako bi medijski odgoj bio uspješan, potrebno je razvijati sva polja medijske pedagogije. Tolić (2009) naglašava kako medijski odgoj za cilj ima usvajanje medijskih kompetencija većeg broja nastavnih predmeta, prepoznavanje medijskog djelovanja – manipulativno ili odgojno djelovanje, analiza i procjena medijskih proizvoda, prepoznavanje funkcije medijskog sadržaja, razvoj

socijalnih kompetencija te interdisciplinarnost. Cilj medijskog odgoja podrazumijeva kritički stav i refleksiju prema medijima na način da analizira poruke iz medija te ih uspoređuje s odgojnim ciljem, zadaćama, načelima i vrijednostima (Livazović, 2013). Osnovne zadaće medijskog odgoja su: usvajanje medijskih kompetencija većeg broja nastavnih predmeta, prepoznavanje medijskog djelovanja – manipulativno ili odgojno djelovanje; analiza i procjena medijskih proizvoda, razlučivanje fikcije od stvarnosti te prepoznavanje funkcija medijskog sadržaja (Livazović, 2013). Medijska kompetencija središnji je pojam medijske pedagogije jer uključuje sve sposobnosti koje pojedinac unutar medijskog društva treba usvojiti. Definiranja medijske kompetencije različita su od autora do autora, no svi se autori slažu kako je ona nužna u suvremenom društvu gdje su mediji općeprisutni.

Baacke (2007, prema Livazović, 2010) medijsku kompetenciju veže uz komunikacijsku koja je čovjeku dana rođenjem, ali naglašava kako ona zahtijeva učenje, razvijanje i vježbanje. Kompetenciju opisuje kao niz sposobnosti, vještina uporabe i posredovanja medijskih sadržaja, ali uz refleksivno-kritičke osobine (analize, oblikovanja, komunikacije i djelovanja). Cilj razvoja medijske kompetencije, prema Baacku (2007, prema Livazović, 2010), ostvarivanje je zadataka medijskog odgoja i obrazovanja, točnije medijske pedagogije, a samu medijsku kompetenciju dijeli na: *kognitivnu dimenziju* (opisuje procese prepoznavanja i dekodiranja simbola medijskih poruke – podrazumijeva znanje, razumijevanje i analizu sadržaja), *moralnu dimenziju* (moralno-etički pristup medijima), *socijalnu dimenziju* (zakonodavno-pravni i društveni utjecaji i aktivnosti), *estetsku dimenziju* (kreativna osnovica uporabe medija) *te djelatnu dimenziju* (aktivno sudjelovanje u medijskoj sferi).

S druge strane, Schorb (1995, prema Livazović, 2010) medijsku kompetenciju određuje četirima srodnim sastavnicama: *orijentirajuće i strukturalno znanje*, *kritička refleksivnost* (vrednovanje sadržaja – svojevrsna etička dimenzija), *sposobnost i vještina djelovanja* (sposobnost razumna izbora različitih medijskih sadržaja) *te socijalna i kreativna interakcija* (veza medija i svakodnevice simboličkom razmjenom koja usmjeruje medijsko djelovanje pojedinca). Medijsku kompetenciju opisivali su i autori poput Aufenangera, Mikosa, Erpenbecka, Krona te mnogi drugi, a svaki od njih naglašavao je različite dimenzije medijske kompetencije. Takvo raznoliko opisivanje dovelo je do nejasnoća u istraživanjima. Livingstone (2001, prema Livazović 2010) naglašava upravo

nužnost usuglašavanja o temeljnim pojmovima medijske pedagogije kako ti pojmovi ne bi postali višeznačni i nejasni.

Unatoč neusuglašenim teorijskim postavkama medijske pedagogije, njezina važnost postaje sve veća. Medijska kompetencija vodi razvoju medijskog obrazovanja, a medijski obrazovana osoba jest ona koja je dobro informirana o temama koje se kreću u medijima, svjesna je svakodnevnog kontakta s medijima te shvaća njihov utjecaj na stavove i životne vrijednosti (Tolić, 2009). Mediji imaju središnju ulogu u svakodnevici djece, mladih, pa i obitelji. Djeca svoja prva iskustva s medijima stječu upravo u obitelji gdje se medijska kompetencija može promicati putem dosljednog opažanja, praćenja i usmjeravanja medijskih iskustava djece, mijenjanja medijskih navika djece prema potrebi, objašnjavanjem pojedinih medijskih fenomena te podrške djeci u stjecanju medijski važnih vještina poput tehničkih i kritičkih znanja (Livazović, 2010). Osim obitelji, važan faktor u razvoju medijske kompetencije čine i odgojno-obrazovni stručnjaci, odnosno škola. Djeca trebaju podršku i vođenje školovanih i iskusnih osoba koje će ukazati na moguće štetne sadržaje posredovane medijima, a odgojno-obrazovni djelatnici će ih također poučiti kako medije koristiti kao alat za učenje i istraživanje (Livazović, 2010). Razvoj medijske kompetencije cjeloživotni je proces koji je različit od osobe do osobe, kao što je i utjecaj medija diferenciran raznim obilježjima.

2.7. Rizični i zaštitni čimbenici utjecaja medija na razvoj i aktivnost djece i mladih

Na ulogu medija u životu adolescenata utječu razni čimbenici, ali većina istraživanja pokazala je kako je uz socioekonomski status, najutjecajniji čimbenik izloženosti medijima upravo obitelj, odnosno roditelji te vršnjaci (Anderson, Bushman, 2001, Villani, 2001, UNESCO, 2007; prema Livazović 2009). Pri istraživanju utjecaja medija važno je uključiti sljedeće čimbenike: socioekonomski status, dostupnost i izloženost medijima, aktivnosti slobodnog vremena, medijska pismenost, akademsko postignuće, školsko ozračje te stupanj društvene integracije pojedinca među vršnjacima (Mossle i sur., 2007, prema Livazović, 2009). Nažalost, velik dio mladih nema potporu obitelji ili škole, nemaju dovoljno znanja i mogućnosti za samostalno kvalitetno i strukturirano organiziranje slobodnog vremena što dovodi do mnogih opasnosti poput razvoja ovisnosti i delinkventnih oblika ponašanja (Mlinarević i sur., 2007).

Rizične i zaštitne čimbenike najlakše je objasniti na primjeru Bandurine socijalno-kognitivne teorije učenja unutar koje je izrađen model društvenog razvoja prema kojem, uzimajući u obzir rizične i zaštitne čimbenike, model predviđa hoće li dijete razvojem iskazati prosocijalne ili antisocijalne obrasce ponašanja (Choi i sur., 2005, prema Livazović, 2011). Bandurin model društvenog razvoja predstavlja teoriju objašnjenja podrijetla delinkventnog ponašanja tijekom djetinjstva i adolescencije.

Rizični čimbenici objašnjavaju zašto neki pojedinci postaju antisocijalno usmjereni te povećavaju izgleda razvoja takva ponašanja, a zaštitni čimbenici objašnjavaju zašto oni koji su skloni riziku, ipak to ne postanu na kraju (Livazović, 2011). Razvojni put djeteta, odnosno mlade osobe, ovisi upravo o rizičnim i zaštitnim čimbenicima. Pojava ranijih rizičnih čimbenika u nedostatku zaštitnih čimbenika kreirat će ranjivost djece, a istraživanjem razvoja rizika i rizičnih okolnosti u životu djece i mladeži došlo se do spoznaja da neka djeca, unatoč rizičnim životnim uvjetima, uspijevaju preživjeti te razvijaju vještine koje će im kasnije osigurati i omogućiti odgovornu odraslost (Bašić, 2000). U razvoju otpornosti, odgovorna su tri područja koja navodi Bašić (2000), a to su: socijalna okolina, obiteljska okolina i osobne vrednote. Ta tri područja međusobno su povezana. Primi li dijete, tijekom sudjelovanja u određenoj društvenoj aktivnosti, pozitivnu potvrdu svojeg ponašanja, razvijat će emocionalne, kognitivne i ponašajne vještine kojima će ostvarivati iskustvo pozitivnog potkrepljenja, a ako ne dođe do pozitivnog potvrđivanja prosocijalnih obrazaca (od roditelja, učitelja ili vršnjaka – njemu važnih osoba), dijete će formirati stav kako ne gubi puno preuzimanjem antisocijalnih oblika ponašanja (Livazović, 2012). Istraživanja provedena u državama s niskim i srednjim prihodima pokazala su ukorijenjeni značaj starijih medija poput filma, radija i televizije, a podaci pokazuju kako djeca koja u svakodnevnom (izvanmrežnom) životu doživljavaju (ili su podložna) rizicima, vjerojatnije će naići i na mrežne rizike (Livingstone, 2017). Livingstone (2017) ističe kako treba u obzir uzeti kontekst u kojem se rizik kreće te djelovanje svih posredničkih čimbenika koji utječu na to hoće li rizik rezultirati stvarnom štetom. Jačina povezanosti pojedinca s društvenom okolinom ključna je u prosuđivanju prihvatljivosti prosocijalnog, odnosno antisocijalnog ponašanja. Ajduković (2001) ističe da je za razvoj dugotrajne otpornosti kod djece iz visoko-rizičnih okruženja potrebna: emocionalna briga i toplina, otvorenost i prihvaćanje, samostalnost uz nadzor, usmjerenost prema postignuću te razvoj odgovarajućih vrijednosti. Zadatak

onih koji se bave medijskim utjecajem identificirati je i kontekstualizirati ulogu medija u tom nizu čimbenika kako bi se omogućilo uravnoteženo prosuđivanje uloge medija, ako postoji, od slučaja do slučaja, jer će neki slučajevi smanjiti fokus na medije, a neki ga povećati (Livingstone, 2007).

Livazović (2012) pojašnjava kako model društvenog razvoja predviđa kako antisocijalni put ima tri elementa: dijete prima pozitivnu potvrdu antisocijalnog ponašanja, veže se uz osobu/grupu/instituciju koja sudjeluje u antisocijalnom ponašanju te razvija vjerovanje u antisocijalne vrijednosti. Hoće li dijete na kraju prisvojiti prosocijalnu ili antisocijalnu orijentaciju, ovisit će o rizičnim i zaštitnim čimbenicima. Singer i sur (1998) proučavali su anksioznost, depresivnost i post-traumatski stres u djece, a rezultati su pokazali kako se oni povećavaju proporcionalno dnevnom vremenu provedenom s medijima. Tu se javlja važnost medija kao odgojnog čimbenika, naime, mediji pojačavaju negativni razvojni obrazac češće prikazujući neprimjerene oblike ponašanja kao poželjne čime djeca i adolescenti stječu pogrešnu sliku svijeta koji ih okružuje (Livazović, 2012). Zbog toga potrebno je pružiti više podrške mladima u prosocijalnim ponašanjima te prevenirati u povezivanju s osobama/grupama/institucijama problematičnih ponašanja. Posebno je važno da roditelji postanu medijski pismeni, kako i njihova djeca, kako bi ublažili medijske utjecaje (Livingstone, 2007).

2.8. Pozitivni i negativni utjecaji medija u slobodnom vremenu adolescenata

Koliko je važna uloga slobodnog vremena, ističe Ilišin (2001) govoreći: „uloga slobodnog vremena u svakodnevnom životu pojedinca osobito se aktualizira kada se proučavaju mladi, zbog toga što upravo adolescenti prolaze kroz intenzivno formativno razdoblje, a to implicira da se mladi socijaliziraju, oblikuju identitet i odgajaju u slobodnom vremenu”. Budući da mediji prevladavaju u aktivnostima provođenja slobodnog vremena, jako je važno istražiti njihov utjecaj. Livingstone i Millwood Hargrave (1997, prema Livazović 2009) ističu važnost istraživanja utjecaja medija na način da se prepoznaju čimbenici koji izravno ili neizravno međudjelovanjem utječu na objašnjenje određenih pojava jer mediji uvijek djeluju u suodnosu s drugim društvenim utjecajima. Neke posljedice izloženosti medijima nisu vidljive odmah, već mogu imati odgođeno djelovanje. Zbog toga se posljedice ne mogu mjeriti trenutačnim učinkom na pojedinca, već praćenjem promjena u društvenim normama tijekom vremena.

Prema teoriji *direktnih efekata* (*direct effects*) smatralo se kako određeni tipovi sadržaja uzrokuju, pa čak i predviđaju, društvene odgovore (Lull, 2000; prema Ilišin i sur, 2001), čime se predstavljalo da mediji izravno utječu na ponašanje primatelja. No, danas je najutjecajnija teorija *ograničenih efekata* (*limited effects*) prema kojoj se smatra da su mediji posredovani različitim socijalnim odnosima, što znači da su učinci koje mediji imaju na primatelje uvijek posredovani i ograničeni drugim faktorima (Lull, 2000; prema Ilišin i sur. 2000). Tu je posebno važna aktivnost primatelja. Novak (2017) ističe kako publika može percipirati poruku drukčije od one kako ju je pošiljatelj predvidio zbog čega nije moguće prikazati utjecaj medija prema jednostavnoj shemi *uzrok-učinak*.

Livazović (2009) ističe i kako mediji ne djeluju na sve jednako pri čemu navodi *teoriju zadovoljenja potreba* (*uses and gratifications*) prema kojoj je uloga i utjecaj medija ograničen jer ljudi aktivnim korištenjem medija za zadovoljenje određenih potreba (informiranja, zabave, razvijanja socijalnih odnosa) pokazuju aktivan, a ne pasivan odnos. Ljudi selektivno odabiru sadržaje kojima se koriste, a na taj način ograničavaju i sam utjecaj medija. Berchmans (1988; prema Novak, 2017) ističe četiri ključne potrebe kojima se pojedinci vode u korištenju medija komunikacije: 1) pojedinci se koriste medijima kako bi zadovoljili potrebe koje se pojavljuju u društvenom kontekstu u kojem žive; 2) primatelji poruke odabiru medije za koje misle da će najbolje odgovoriti ispunjenju tih potreba; 3) postoje i drugi neposredni izvori za zadovoljenje osobnih potreba – npr. obitelj, prijatelji, interpersonalna komunikacija, hobi itd. – koji su medijima neprestana konkurencija u traženju načina da privuku pozornost publike; 4) primatelji poruke svjesni su svojih potreba i razloga koji dovode do konzumiranja medija. Ova teorija naišla je na brojne kritike, ali ona u prvi plan stavlja aktivnu ulogu publike (primatelja) te naglašava raznolikost potreba i interesa ljudi.

Istraživanja medija mogu se podijeliti na ona koja ističu pozitivna djelovanja medija kao što su mogućnost proširivanja znanja, razvijanja maštovitosti i kreativnosti, jačanje povezanosti s drugima, tolerancija, a s druge strane neka istraživanja ističu negativne aspekte djelovanja medija poput smanjenja fizičke aktivnosti, otuđenosti među mladima, ohrabivanja na destruktivno ponašanje i slično. Sva istraživanja zaključuju kako je utjecaj medija prisutan i jasno vidljiv.

Maksimović i Stanisavljević Petrović (2014) ističu rezultate istraživanja provedenog u sklopu projekta „Pedagoški pluralizam kao osnova strategije obrazovanja“ koje je provedeno među adolescentima, a iz rezultata je vidljivo kako na mlađe uzraste najviše utječe televizija i sadržaji koje preko nje prate, dok u adolescenciji dominira Internet kao moćno sredstvo komunikacije, ali i socijalizacije i odgoja. Rezultati su ukazali i na to kako se adolescenti žele ugledati na poznate ličnosti, ali i da se putem medija često promoviraju antisocijalna ponašanja poput nasilja ili agresije.

Unatoč tome što preko televizije adolescenti imaju pristup velikom broju informacija, oni najviše vremena provode koristeći svoje mobitele ili računala i to „surfajući“ Internetom. Gotovo svaki adolescent u današnje se vrijeme služi društvenim mrežama koje pružaju velike količine informacija, mijenjanju način pretraživanja, obrade i plasiranja vijesti (Volarević, Bebić, 2013). Upravo putem društvenih mreža adolescenti sklapaju prijateljstva, dijele slike, razmjenjuju informacije te vrše interakciju s ostalima. Schwartz (2012; prema Jurišić, 2019) ističe kako povećana upotreba računalno/mobilno posredovane komunikacije dovodi do toga da adolescenti radije održavaju svoja prijateljstva i interakcije s vršnjacima putem interneta nego uživo, licem u lice. Jurišić (2019) ističe rezultate istraživanja Subranmanyam i Greenfield (2008) koji pokazuju da 49% adolescenata vjeruje kako je Internet poboljšao njihove odnose s prijateljima. Iako se kao glavne prednosti interneta navode brza i laka dostupnost informacijama, motivacija za učenje, izvor zabave, razmjena informacija, iskustava i mišljenja o određenoj temi, poboljšanje vještina pisanja i kreativnosti u određenim segmentima (Robotić, 2015), ipak je važno istaknuti i kako se putem društvenih mreža i interneta ostvaruje povezanost s velikim brojem ljudi, ali to biva površno i isprazno, a to kod adolescenata može povećati tugu i depresivnost. Dio stranih istraživanja pokazao je kako neki dokazi ukazuju na to da postoji nesklad između percepcije kvalitetne interakcije i socijalne podrške te stvarnog sadržaja komunikacije putem društvenih mreža, što može umanjiti potencijalne pozitivne učinke korištenja društvenih mreža (Seabrook, Kern, Rickard, 2016). Isto tako, aspekti pojedinca koji potiču depresivne osjećaje i socijalnu anksioznost, veća upotreba negativnog jezika te kognitivni aspekti, poput društvene usporedbe i promišljanja, mogu spriječiti korisnika da opazi podršku koju tamo dobiva (Park i sur, 2015; prema Seabrook i sur, 2016), što dodatno doprinosi depresiji ili anksioznosti. Rezultati istraživanja provedenog među 143 studenta na Sveučilištu u Pennsylvaniji pokazali su kako su oni

studenti koji su koristili manje društvenih medija, zapravo bili manje depresivni i manje usamljeni, dok su oni koji su društvene medije koristili u velikoj količini, bili depresivniji i usamljeniji (Hunt i sur, 2018). Takvi rezultati ukazuju na to da je povećana upotreba društvenih medija ono što uzrokuje porast depresivnosti i usamljenosti.

2.9. Ovisnost o suvremenim medijima

U brojnim istraživanjima posebno se ističe problem *ovisnosti o medijima* koja se može stvoriti prekomjernim korištenjem medija u svakodnevnim aktivnostima. Ključne karakteristike ovisnosti su: zaokupljenost supstancom ili ponašanjem, ponovljeni neuspjeli pokušaji smanjenja korištenja, poremećaji raspoloženja povezani s pokušajima smanjenja, veća uporaba od željene ili predviđene, laganje o korištenju te ugrožavanje zaposlenja/odnosa ili obrazovanja (Christakis, 2010). Sve te karakteristike moguće je uočiti pri upotrebi medija, posebno interneta. Pavlinović (2019) navodi kako se prema *Mosby's Medical Nursing and Allied Health Dictionary* (1998) ovisnost definira kao "prinudna, nekontrolirana ovisnost, navika, praksa, do te mjere da prestanak prisutnosti predmeta ovisnosti uzrokuje ozbiljne emocionalne, mentalne ili fiziološke reakcije" te ističe kako, kada se radi o ovisnosti, korisnici medija ne mogu zamisliti svijet bez medija. Posebno ističe korisnike interneta kojima sama pomisao da ne mogu koristiti internet izaziva neurozu, a nemogućnost pristupa dovodi do osjećaja neuspješnosti i depresije.

„Ovisnost (engl. dependence) pojava je koja se očituje kompulzivnim nagonom za prekomjernim konzumiranjem internetskih usluga na način koji narušava fizičko i/ili psihičko zdravlje, uzrokuje teškoće u svakodnevnom obiteljskom, socijalnom i radnom životu“ (Stanić, 2010, 219). Iako ovisnost o medijima, posebice internetu, nema službeni naziv, odnosno nije klasificirana ili točno definirana, ona postaje sve prisutniji problem današnjice. Brojna istraživanja bave se upravo karakteristikama ovisnosti koje su posebno izražene u vrijeme adolescencije.

2.9.1. Ovisnost o televiziji, računalu i mobilnom telefonu

Televizija, iako jednosmjernan medij, ima vrlo velik utjecaj na djecu i adolescente. Početkom 21. stoljeća, istraživanja su pokazala da je u razvijenim zemljama gledanje televizije druga aktivnost adolescenata s obzirom na količinu provedenog vremena, a

dolazi odmah nakon odmora (Novak, 2017). Istraživanja provedena 2008. godine također su pokazala kako djeca najviše vremena provode pred televizorom (Arcuri, 2008; prema Mandarić, 2012), pri čemu autorica Mandarić (2012) ističe da djeca i mladi u Europi provode više vremena pred televizorom nego u školskim klupama. Takvi podaci jasni su znaci ovisnosti o televizijskim sadržajima. Ovisnost o televiziji mjeri se trošenjem previše vremena na sjedenje pred malim ekranom i to često u tihom i nepokretnom stavu, osamljenom u nesvjesnom zapostavljanju prisutnih osoba te zanemarivanjem društvenih obveza (Trstenjak, 2006). Prvi znaci televizijske ovisnosti su sve *rjeđi* i *tanji* međuljudski odnosi jer ljudi ne odlaze na druženja već ostaju kod kuće i gledaju televiziju, a također se ističe i *manipulacija* savjesti jer je moralno i dobro ono što televizijski sadržaji sugeriraju (Trstenjak, 2006). Winn (1977, prema Livazović, 2013) u svojoj knjizi „Ovisnost o utičnici“ ističe da prisutnost televizije utječe negativno na obiteljske odnose jer uništava prigode za moguća druženja i obiteljske interakcije, a kada televizija zamijeni interakciju, obiteljsku ili vršnjačku, djeca propuštaju prigode za učenje socijalnih vještina koje su nužne za razvijanje uspješnih međuljudskih odnosa. Upravo televizija prikazuje brojne programe sa scenama nasilja što dovodi do toga da dvanaestogodišnje dijete koje redovito prati programe na komercijalnim televizijama pogleda i više od dvanaest tisuća ubojstava i drugih oblika nasilja (Mandarić, 2012). Utvrđena je pozitivna korelacija između duže izloženosti sadržajima nasilja u medijima (televiziji, tiskovinama, kinematografiji, internetu) te konkretnog ponašanja, a američka istraživanja utvrdila su kako odnos između televizije i nasilja ima tri ključna učinka: djeca i odrasli koji su izloženi scenama nasilja u medijima mogu postati agresivniji, mogu postati neosjetljiviji na stvarno nasilje koje ih okružuje te mogu zaista doživljavati visok stupanj nasilja u okružju u kojem se nalaze (Mandarić, 2012). Ovakvi podaci zaista su zabrinjavajući te naglašavaju važnost razgovora o onome što se, i kako, u medijima prikazuje. Ovisnost o televiziji sugerira dva tipa ponašanja, a to su *telebuzivnost* – pretjerano redovno svakodnevno gledanje televizije i *telefiksacija* – pretjerano svakodnevno i redovno gledanje televizije u nenormalnim uvjetima – u polutami, osamljeno i ignorirajući prisutne osobe (Trstenjak, 2006). Iako postoje negativni aspekti gledanja televizije, potrebno je istaknuti i njezine pozitivne strane, a to je da je televizija omogućila svakomu da bude dobro obaviješten i informiran o svim relevantnim zbivanjima te da aktivno sudjeluje u izgradnji društva (Trstenjak, 2006). Kasnija istraživanja pokazala su kako se

gledanost televizije smanjila u korist korištenja osobnog računala i mobilnih telefona (Scaglioni, 2010; prema Novak, 2017).

Istraživanje provedeno 2017. godine pokazalo je kako se adolescenti svakodnevno najviše koriste mobitelom, internetom i računalom (pri čemu su mobiteli i računala povezani s internetom), a velik broj adolescenata samostalno raspolaže osobnim računalom i mobitelom (Novak, 2017). Takvi podaci pokazuju da adolescenti mogu samostalno i bez nadzora pristupiti informacijama što može dovesti do doticaja sa sadržajima koji nisu prilagođeni njihovoj dobi. Bilić, Gjučić i Kirinić (2010; prema Robotić, 2015) ističu kako se uloga računala kao 'isplative i nezahtjevne' dadilje pretvorila se u opasnost koja unosi nemir i zabrinutost u obitelji jer djeca postaju zaokupirana računalom koje im pruža mogućnost igranja videoigara, korištenja društvenih mreža, slušanja glazbe te općenito zaokupljenosti internetom što dovodi do zanemarivanja školskih i svakodnevnih obaveza. Brojni adolescenti slobodno vrijeme provode gledajući filmove i serije po cijele dane. U današnje vrijeme mobiteli imaju toliko funkcija da preko njih djeca i mladi mogu raditi gotovo sve, a oni im se nalaze uvijek pri ruci. Isto tako, rezultati su pokazali kako te medije adolescenti koriste najčešće za komunikaciju s drugima te zabavu (Novak, 2017). Upravo *online* komunikacija postaje primaran način komuniciranja jer adolescenti radije biraju ostati kod kuće i čuti se s prijateljima *online*. Takvi podaci ukazuju na moguće znake ovisnosti o računalima i mobitelima. Ovisnost o računalima i internetu pripada području bihevioralnih ovisnosti što znači da osoba ne može provesti duži period bez stimulirajućeg sredstva, predmeta ovisnosti, odnosno ovisničkog ponašanja (Vlček, 2016). Kod velikog broja mladih, javlja se pojava korištenja računala u prekomjernoj količini koja može dovesti do te razine da mlade osobe izgube pojam o vremenu te ukoliko nisu pod nadzorom roditelja, ostaju budni do kasnih noćnih sati što ih onda ometa u praćenju nastave, izvršavanju školskih i drugih obaveza i može predstavljati prijetnju za njihov zdravi psihosocijalni razvoj, ističe Vlček (2016). Budući da su i računalo i mobitel povezani s Internetom, korištenje računala i mobitela tako je izravno povezano s ovisnošću o Internetu.

2.9.2. *Ovisnost o Internetu*

Najviše raširena ovisnost današnjice, ovisnost je o Internetu. Internet je medij koji je preplavio svijet i pretvorio ga u *globalno selo*. Putem Interneta mladi dolaze do

informacija, komuniciraju s prijateljima, imaju društvene mreže putem kojih prate trendove, igraju igrice, gledaju filmove i serije, slušaju glazbu i mnoge druge stvari. Internet im pruža prostor privatnosti, ali i mjesto za javno izražavanje vlastitih misli. Unatoč tome što postaju povezaniji sa svijetom, Internet može biti i opasno mjesto. Razne reklame mogu manipulirati stavovima adolescenata, scene nasilja mogu predstaviti delinkventna ponašanja kao prihvatljiva, sloboda komuniciranja sa svima i svugdje može dovesti do cyber-nasilja. Zbog sve većeg vremena korištenja interneta i na mobitelu, roditelji postaju nemoćni u praćenju onoga čime se njihova djeca bave, što istražuju, čemu su izloženi. Brzina današnjeg način života dovela je do toga da adolescenti većinu svog slobodnog vremena provode na internetu, a to mogu biti prvi znaci ovisnosti o internetu.

U stručnoj literaturi postoje razni nazivi za ovisnost o internetu, a Pontes i suradnici (2015; prema Vlček, 2016) izdvajaju: poremećaj ovisnosti o internetu, patološka upotreba interneta, netoholizam, kompulzivna upotreba interneta, virtualna ovisnost i kompulzivna upotreba računala. Pies (2009; Carević i sur., 2013; prema Vlček, 2016) definira ovisnost o internetu kao „nemogućnost pojedinaca da kontroliraju svoje korištenje interneta, što rezultira tjeskobom i/ili funkcionalnim poremećajem u svakodnevnom životu“, a Young (2009) definira ovisnost o internetu kao „poremećaj kontrole nagona koji ne uključuje opojna sredstva“.

Beard (2005) opisuje kako je za dijagnozu ovisnosti o Internetu potrebno sljedećih pet dijagnostičkih kriterija: (1) zaokupljenost Internetom (razmišljanje o prethodnoj mrežnoj aktivnosti ili predviđanje sljedeće internetske sesije); (2) nužnost korištenja Interneta povećanim vremenom kako bi se postiglo zadovoljstvo; (3) ponovljeni neuspješni napori da se kontrolira, smanji ili zaustavi upotreba Interneta; (4) osjećaj nemira, ćudljivosti, depresivnosti ili razdražljivosti kad se pokušava smanjiti ili zaustaviti upotreba Interneta; (5) ostajanje na mreži duže nego što je prvotno predviđeno. Stanić (2010) navodi i kako se ovisnost o internetu može poistovjetiti s drugim ovisničkim aktivnostima te da nije samo riječ o internetu, već o aktivnostima koje Internet pruža. Young (1999, prema Young 2009) u svojoj knjizi *Internet Addiction: Symptoms, Evaluation, and Treatment* navodi slične kriterije za dijagnozu ovisnosti o Internetu kao i Beard (2005) te opisuje osam kriterija od kojih je pet potrebno da bi se netko svrstao u kategoriju ovisnika, to su: subjekt je potpuno zaokupljen virtualnim iskustvom; ima potrebu sve više vremena provoditi na internetu kako bi postigao željeno uzbuđenje; bezuspješno pokušava

kontrolirati ili prekinuti virtualno iskustvo; osjeća uznemirenost kod pokušaja prekidanja internetske veze; na internetu ostaje puno duže nego što je u početku predvidio; dovodi u pitanje osobne veze, posao, studij, karijeru; skriva istinu o ovisnosti pred članovima obitelji i terapeutom; ulazi u virtualni prostor kako bi pobjegao od problema i liječio frustracije.

Young (2009) nudi načine liječenja od ovisnosti poznate iz kognitivno-bihevioralnog pristupa poput: postavljanja ciljeva koliko vremena će provesti koristeći Internet, pronaći grupu za podršku, uključiti obitelj u terapiju (rješavanje problematičnih obiteljskih odnosa), suzdržavanje od korištenja određenih aplikacija, korištenje stvarnih događaja i aktivnosti zbog kojih se osoba mora odjaviti s mreža. Kim (2007) preporučuje „reality therapy“, odnosno terapije koje će potaknuti pojedinca da odluči poboljšati svoj život mijenjanjem svojeg ponašanja.

Iako su dosadašnja istraživanja najviše fokusirana na ovisnost o Internetu, kriteriji koje navode Beard (2005) te Young (2009) u svojim istraživanjima lako su primjenjivi i na druge medije poput televizije, mobitela, računala. Prekomjerno korištenje medija, osjećaj nezadovoljstva pri smanjenju korištenja, neprestano razmišljanje o ponovnom korištenju medija, laganje o vremenu provedenom uz medije te korištenje medija za bijeg od svakodnevnih obaveza samo su neki od kriterija pomoću kojih se prepoznaju znaci ovisnosti.

III. METODOLOGIJA EMPIRIJSKE ANALIZE

3.1. Cilj istraživanja

Cilj rada istražiti je ovisnost adolescenata o medijima u slobodnom vremenu.

3.2. Problemi istraživanja

Problemi koji su se nastojali istražiti u ovom radu su koliko vremena dnevno adolescenti provode koristeći medije, biraju li druženja uživo ili radije komuniciraju s prijateljima *online*, koriste li adolescenti medije kako bi izbjegli svakodnevne obaveze i odgovornosti te smatraju li adolescenti da bi život bez medija bio dosadan i prazan.

3.3. Hipoteze

Na temelju cilja i problema istraživanja, postavljene su sljedeće hipoteze:

H1: Očekuje se da većina ispitanika koristi medije više od tri sata dnevno.

H2: Očekuje se da se mladi s vršnjacima češće druže putem medija nego uživo.

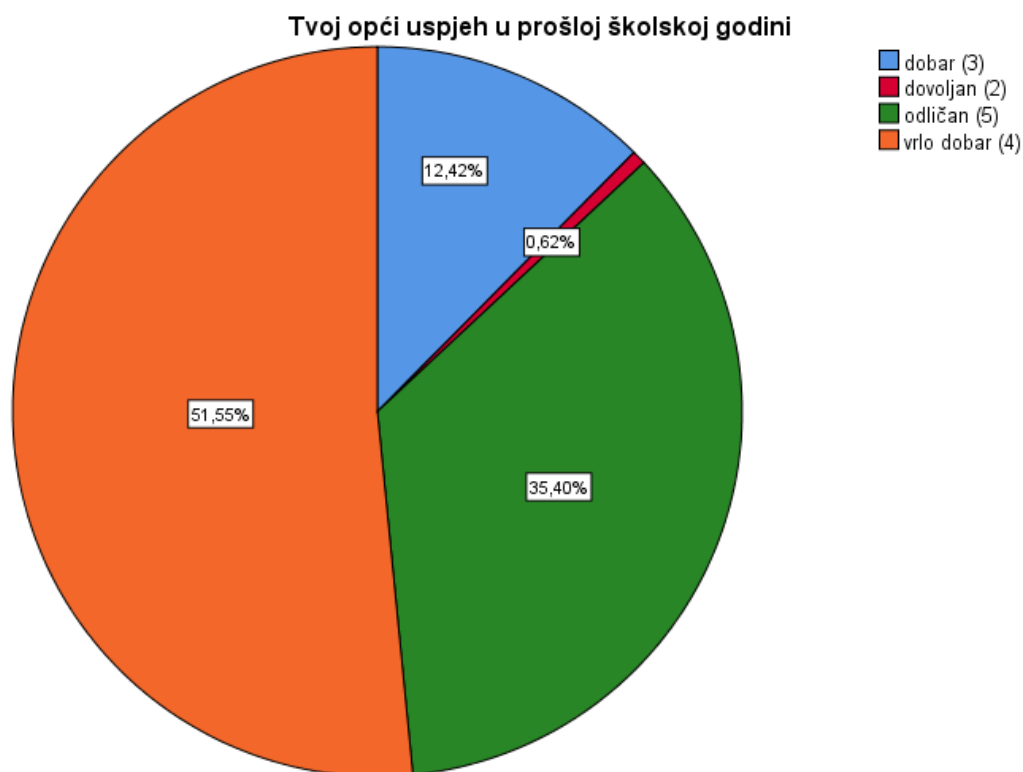
H3: Očekuje se da uporaba medija kod ispitanika ometa svakodnevne obveze i odgovornosti.

H4: Očekuje se da većina mladih smatra život bez medija dosadnim i praznim.

3.4. Uzorak

Za provedeno istraživanje korišten je prigodni uzorak. Takav uzorak Tkalac Verčić i sur. (2010) opisuju kao uzorak čiji su nam članovi „na raspolaganju“, odnosno koji su nam stjecanjem okolnosti dostupni prilikom istraživanja. Ispitanici u istraživanju bili su adolescenti na području grada Ogulina. Sudjelovanje u anketi bilo je dobrovoljno i anonimno, a sudionici su mogli odbiti popunjavanje ankete ili odustati u bilo kojem trenutku. Sudjelovalo ih je 161, od toga 56 muških (34,8%) te 105 ženskih ispitanica (65,2%). Dob ispitanika bila je u rasponu od 15 do 19 godina, s prosjekom od 17,03 godina ($SD=0,973$). Ispitana je struktura uzorka s obzirom na mjesto stanovanja. Rezultati su pokazali da 52,8% adolescenata živi u gradu, a 47,2% na selu.

Na Slici 1: Opći uspjeh ispitanika prikazan je graf s općim uspjehom ispitanika u prošloj školskoj godini u postocima.

Slika 1: Opći uspjeh ispitanika

Kao posljednje pitanje u nizu demografskim obilježja, ispitivala se naobrazba roditelja. U Tablici 1: Naobrazba roditelja prikazani su rezultati naobrazbe majke i oca.

Tablica 1: Naobrazba roditelja

NAOBRAZBA RODITELJA	MAJKA	OTAC
<i>NKV- nezavršena osnovna škola</i>	0,6%	0,6%
<i>KV- osnovna škola</i>	3,7%	1,2%
<i>SSS- srednja školska sprema</i>	67,1%	68,9%
<i>VŠS- viša školska sprema</i>	16,1%	21,1%
<i>VSS (mr. sc. / dr. sc.)- visoka stručna sprema</i>	12,4%	8,1%

Iz Tablice 1: Naobrazba roditelja može se iščitati kako najviše roditelja ima završenu srednju školsku sprema, pri tome je razlika između srednjeg obrazovanja majki (67,1%) i očeva (68,9%) minimalna.

3.5. Instrument

Anketa je izrađena za potrebe ovog istraživanja te su u nju uključena i neka modificirana pitanja s kriterijima za dijagnosticiranje ovisnosti o medijima prema Keith W. Beard (2005) i Kimberly Young (2009) koji su istraživali ovisnost o Internetu. Anketa je obuhvaćala nekoliko skupina pitanja.

Prvu skupinu pitanja čine opća pitanja, odnosno pitanja kojima se dobivaju odgovori na *demografska obilježja* ispitanika. Ispitanici su trebali odabrati *muški* ili *ženski* spol, zaokružiti koliko imaju godina (ponuđeno od *15* do *19 godina* ili opcija *drugo*), navesti mjesto stanovanja odabirom *grada* ili *sela* te zaokružiti svoj opći uspjeh u prošloj školskoj godini (*nedovoljan (1)*, *dovoljan (2)*, *dobar (3)*, *vrlo dobar (4)*, *odličan (5)*). U ovoj skupini pitanja odgovarali su i o naobrazbi roditelja pa su trebali zaokružiti koji stupanj obrazovanja su postigli otac i majka, a ponuđeni odgovori bili su: *NKV-nezavršena osnovna škola*, *KV-osnovna škola*, *SSS-srednja školska sprema*, *VSS-viša školska sprema*, *VSS (mr. sc. / dr. sc.)- visoka stručna sprema*.

Drugom skupinom pitanja istraživali su se *intenzitet i vrijeme uporabe medija* koji imaju važnu ulogu u ovisnosti o medijima. Količina vremena utrošenog u korištenje medija može ukazivati na prisustvo ovisnosti. U ovoj skupini pitanja istražuje se i kojim se aktivnosti adolescenti najčešće bave u slobodno vrijeme. Kako bi se analizirali intenzitet i vrijeme korištenja medija, korištene su sljedeće tvrdnje:

1. *Koliko vremena dnevno provodiš na „Internetu“?*
2. *Koliko vremena dnevno provodiš koristeći mobilni telefon?*
3. *Koliko vremena dnevno provodiš gledajući televiziju?*
4. *Koliko vremena dnevno provodiš koristeći računalo/laptop/tablet?*
5. *Koliko slobodnog vremena imaš dnevno?*
6. *Slobodno vrijeme najviše provodiš...*

Ponuđeni odgovori na prvih pet tvrdnji bili su: *30 minuta*, *1-2 sata*, *3-5 sati*, *više od 5 sati*. Tvrdnja *Slobodno vrijeme najviše provodiš* imala je opcije odgovora: *provodim vrijeme s obitelji*, *provodim vrijeme družeći se uživo s prijateljima*, *provodim vrijeme s dečkom ili djevojkom*, *družim se s kućnim ljubimcem*, *provodim vrijeme gledajući televiziju*, *provodim vrijeme igrajući igrice na računalu, konzoli ili mobilnom telefonu*, *gledam televiziju*, *bavim se sportom*, *odlazim na izlete u prirodu*, *odlazim u šetnje*, *bavim se*

izvanškolskim aktivnostima (folklor, umjetničke udruge, sportske udruge i sl.), idem u crkvu i na misu, posjećujem muzeje, galerije ili kazališta, bavim se hobijem (kolekcionarstvo, kreativni rad, izrada predmeta i sl.), idem u ribolov, vozim bicikl, sviram instrument, slušam glazbu, slikam ili crtam, čitam knjige, šivam pletem ili heklam, izležavam se i dosađujem se.

Osim navedenih tvrdnji koje su se nalazile u odvojenoj skupini pitanja, i u ostalim skupinama pitanja nalazile su se tvrdnje koje su otkrivale *vremenska obilježja* ponašanja adolescenata prilikom korištenja medija, a to su:

- 1. Provjeravaš li, čim se probudiš, objave na internetskim/društvenim mrežama?*
- 2. Provjeravaš li objave na društvenim mrežama neposredno prije spavanja?*
- 3. Stoji li ti mobitel/laptop/tablet pored kreveta kada ideš spavati?*
- 4. Utječe li tvoj interes za takve objave na ritam sna i dnevnog odmora?*
- 5. Ostajem duže online nego što sam planirao/planirala.*
- 6. Koliko spavaš kraće/manje zbog noćnih sati provedenih online?*
- 7. Koliko puta izgubiš pojam o vremenu koristeći medije?*

Prve četiri tvrdnje zahtijevale su odgovore prema Likertovoj ljestvici od pet kategorija: *1-nikad, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5-uvijek*. Tvrdnja *Ostajem duže online nego što sam planirao/planirala* imala je ponuđene odgovore prema Likertovoj ljestvici: *1-Uopće se ne slažem, 2 – Ne slažem se, 3 –Nemam mišljenje, 4 – Slažem se, 5– U potpunosti se slažem*. Posljednje dvije tvrdnje *Koliko spavaš kraće/manje zbog noćnih sati provedenih online?* i *Koliko puta izgubiš pojam o vremenu koristeći medije?* zahtijevale su također odgovore prema Likertovoj ljestvici od pet stupnjeva: *rijetko, povremeno, često, vrlo često, uvijek*.

Osim samih vremenskih obilježja uporabe medija, vrlo važan faktor jesu i socijalni odnosi koji se mijenjaju zbog načina uporabe medija. Često zbog sve većeg vremena provedenog uz medije, društveni odnosi bivaju narušeni i zanemarivani. U istraživanju je nekoliko tvrdnji ispitivalo *društvene elemente uporabe medija*:

- 1. Igram igrice, gledam televiziju ili sam pred računalom/mobitelom više vremena nego što sam sa svojom obitelji.*
- 2. Zanemarujem svoje školske obveze zbog gledanja televizije, igranja igrice ili društvenih mreža.*

3. *Moji ukućani smatraju da provodim previše vremena na mobitelu/računalu/laptopu.*
4. *Koliko se osobe iz tvog života žale na tvoje vrijeme provedeno online ili uz medije (mobitel, televizija, računalo, internet)?*
5. *Koliko lažeš članovima obitelji o vremenu provedenom uz medije (mobitel, televizija, internet, računalo)?*
6. *Koliko puta odlučiš ostati online umjesto izaći van s prijateljima?*
7. *Utječu li takve informacije na tvoje stavove prema životu i odnos prema drugima?*

Prve tri tvrdnje zahtijevale su odgovore u Likertovoj ljestvici: *1 – Uopće se ne slažem, 2 – Ne slažem se, 3 – Nemam mišljenje, 4 – Slažem se, 5– U potpunosti se slažem.* Sljedeće tri tvrdnje imale su ponuđene odgovore: *rijetko, povremeno, često, vrlo često, uvijek,* a tvrdnja *Utječu li takve informacije na tvoje stavove prema životu i odnos prema drugima?* imala je ponuđene odgovore: *1-nikad, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5- uvijek.*

Osim vremenskih i društvenih elemenata, oni emocionalni i psihološki izrazito su značajni pri uporabi medija u razdoblju adolescencije. Adolescenti su u razdoblju kada su vrlo emotivni, pod utjecajem vršnjaka i okoline, a samim time postaju skloni manipulacijama putem medija. Preostala pitanja iz ankete koncentrirala su se upravo na emocionalno-psihološku stranu utjecaja na adolescente. Tvrdnje koje su ispitivale emocionalno-psihološki utjecaj su:

1. *Misliš li da je stalno praćenje online informacija nužno za tvoj mentalni/emotivni život i razvoj?*
2. *Koliko koristiš medije kako bi pobjegao od svakodnevnih obaveza?*
3. *Koliko razmišljaš o tome kada ćeš ponovno imati pristup internetu/mobitelu/računalu?*
4. *Moj život bez medija bio bi dosadan i prazan.*
5. *Kada nemam pristup medijima (mobitel, računalo, Internet, televizija), osjećam se nervozno i depresivno.*
6. *Na internetu govorim i radim stvari koje u stvarnom životu nikad ne bih.*
7. *Pokušao/pokušala sam u više navrata neuspješno kontrolirati, smanjiti ili prestati koristiti medije (Internet, mobitel, računalo, televiziju).*

Tvrdnja *Misliš li da je stalno praćenje online informacija nužno za tvoj mentalni/emotivni život i rast?* imala je ponuđene odgovore: *1-nikad, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5-uvijek*. Tvrdnje *Koliko koristiš medije kako bi pobjegao od svakodnevnih obaveza?* i *Koliko razmišljaš o tome kada ćeš ponovno imati prístup internetu/mobitelu/računalu?* nudile su odgovore: *rijetko, povremeno, često, vrlo često, uvijek*. Ostale tvrdnje također su zahtijevale odgovore na Likertovoj ljestvici: *1 – Uopće se ne slažem, 2 – Ne slažem se, 3 – Nemam mišljenje, 4 – Slažem se, 5 – U potpunosti se slažem*.

3.6. Postupak

Istraživanje se provodilo od 14. lipnja do 19. lipnja 2021. godine. Anketiranje se provodilo putem platforme *Google-obraci*. Ispitanici su dobili pisani naputak o anketnom upitniku na početku same ankete. Bilo je jasno naznačeno u koje je svrhe anketa korištena, da je anonimna i dobrovoljna te da se sudionike moli za iskrenost. Anketni su upitnici bili u potpunosti ispunjeni. U svrhu odgovora jesu li adolescenti ovisni o medijima u slobodno vrijeme, primijenjena je deskriptivna analiza podataka, podaci su obrađeni pomoću statističkog programa za računalnu obradu podataka (SPSS) te su prikazani grafički ili pomoću tablice.

IV. REZULTATI

Odgovori 161 ispitanika statistički su obrađeni te grupirani prema skupinama pitanja. Opisno su analizirani te uspoređivani i interpretirani uz literaturu prethodno provedenih istraživanja.

4.1. Intenzitet i vrijeme uporabe medija

Gotovo polovica adolescenata (45,3%) na tvrdnju *Koliko vremena dnevno provodiš na „Internetu“?* odgovorila je da se koriste od 3 do 5 sati, njih 26,1% koristi se više od pet sati dnevno, 24,2% koristi Internet od jednog do dva sata, a svega 4,3% adolescenata koristi se Internetom oko 30 minuta dnevno.

Odgovori na tvrdnju *Koliko vremena dnevno provodiš uz mobitel?* ukazali su na veliku zastupljenost mobitela u svakodnevnom životu adolescenata. Njih 2,5% odgovorilo je da se mobitelom koristi 30 minuta dnevno, 21,1% od jednog do dva sata dnevno, 45,3% od tri do pet sati dnevno, a njih se čak 31,1% preko pet sati dnevno služi mobitelom.

Analizom vremenske uporabe medija pokazalo se da adolescenti najviše vremena provode koristeći mobitele koje koriste dnevno i preko 5 sati (31,1%), osim mobitela, najzastupljeniji medij je Internet koji 26,1% adolescenata koristi preko pet sati dnevno. Budući da su mobiteli vrlo funkcionalni i imaju brojne mogućnosti, jasno je kako adolescenti koristeći mobitel zapravo surfaju i Internetom.

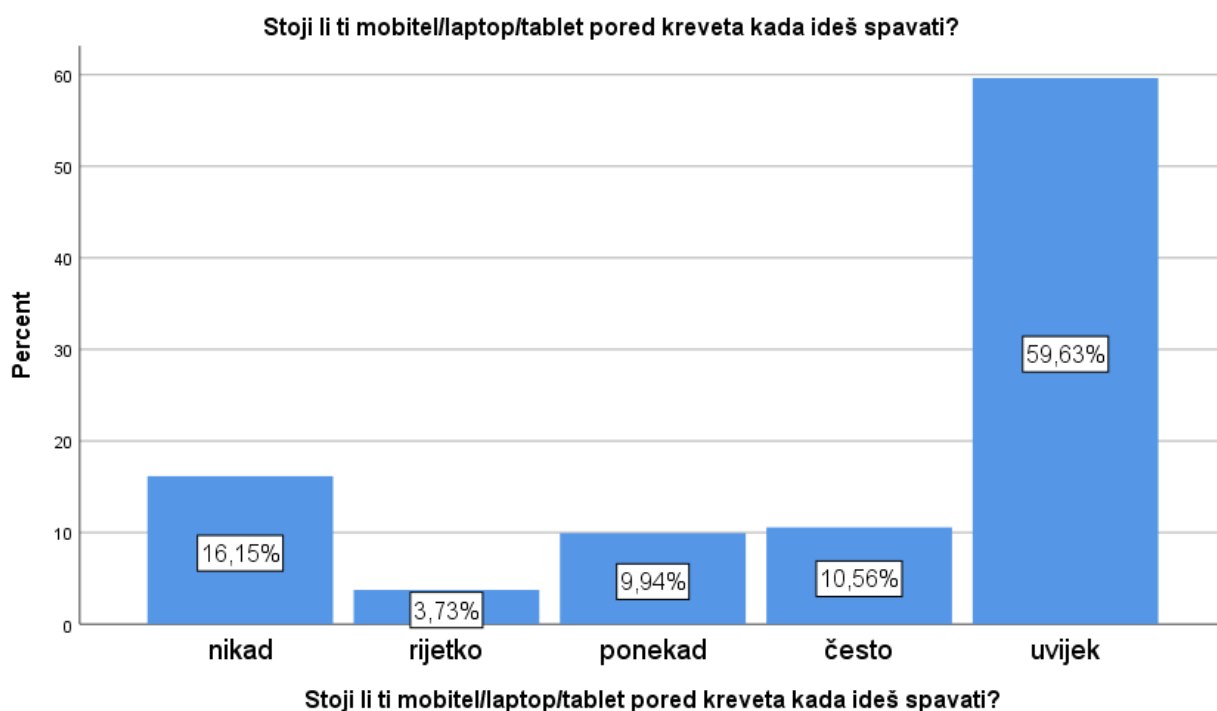
Za razliku od ostalih tvrdnji, tvrdnja *Koliko vremena dnevno provodiš gledajući televiziju?* u najvećem postotku odgovora (76,4%) iznosi 30 minuta dnevno. 20,5% adolescenata televiziju gleda od jednog do dva sata dnevno, njih 2,5% od tri do pet sati, a svega 0,6% gleda ju preko pet sati dnevno.

Osim televizije, slabije su zastupljenosti i računalo, laptop i tablet jer rezultati tvrdnje *Koliko vremena dnevno provodiš koristeći računalo/laptop/tablet?* ukazuju na to da se adolescenti njima služe pretežno od 30 minuta do jednog ili dva sata dnevno (85,8%), njih 9,9% služi se od tri do pet sati, a svega 4,3% preko pet sati dnevno.

Najveći postotak adolescenata ima od 3 do 5 sati slobodnog vremena dnevno (42,9%), a svega 3,1% ima manje od sat vremena dnevno za slobodnovremenske aktivnosti.

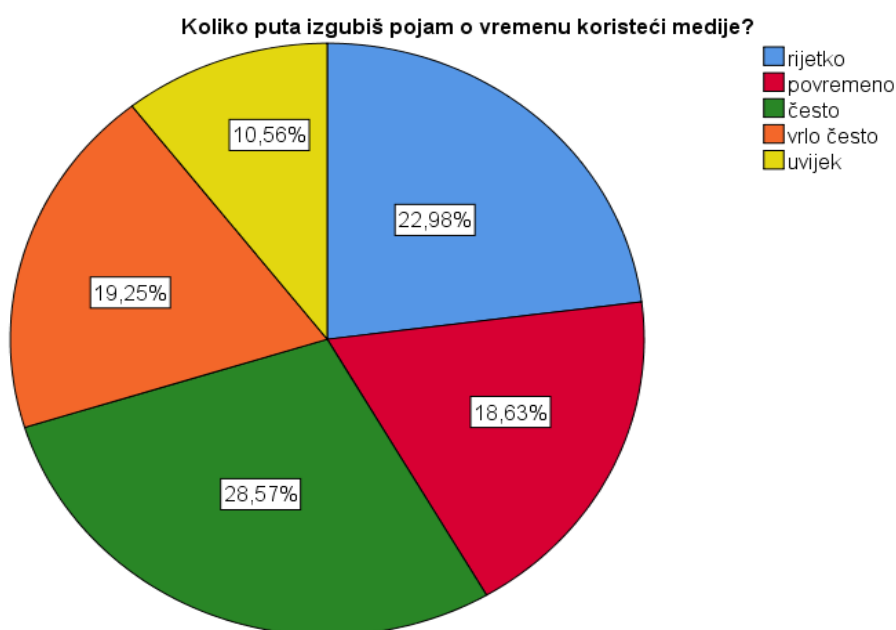
Posljednjom tvrdnjom u ovoj skupini pitanja nastojalo se utvrditi kojim se aktivnostima adolescenti najčešće bave u slobodnom vremenu. Rezultati pokazuju kako se adolescenti bave raznolikim aktivnostima u slobodno vrijeme. Najčešće biranih 5 aktivnosti su: *provodim vrijeme družeći se uživo s prijateljima (34,8%), bavim se sportom (9,9%), provodim vrijeme s dečkom ili djevojkom (9,9%), provodim vrijeme igrajući igrice na računalu, konzoli ili mobitelu (7,5%), provodim vrijeme s obitelji (7,5%).*

Ostale tvrdnje koje su utvrđivale vremenska obilježja korištenja medija, rasprostranjene su u preostalim skupinama pitanja, a posebno su se istaknule tvrdnje *Provjeravaš li, čim se probudiš, objave na internetskim/društvenim mrežama?* za koju je 54,7% adolescenata reklo da to čine *često* ili čak *uvijek*, njih 18,6% čini to *ponekad*, 19,3% *rijetko*, a 7,5% *nikad*. Tvrdnja *Provjeravaš li objave na društvenim mrežama neposredno prije spavanja?* pokazala je rezultate u kojima je postotak onih koji objave provjeravaju *često* ili *uvijek* još i veći te iznosi 67,7%, njih 14,3% čini to *ponekad*, 13,0% *rijetko*, a 5,0% *nikad*. Također na *Slici 2: Mediji pored kreveta* vidljivo je kako je tvrdnja *Stoji li ti mobitel/laptop/tablet pored kreveta kada ideš spavati?* ukazala na to kako se 59,6% adolescenata ne udaljava od svojeg mobitela čak ni kad spava jer im uvijek stoji pokraj kreveta.

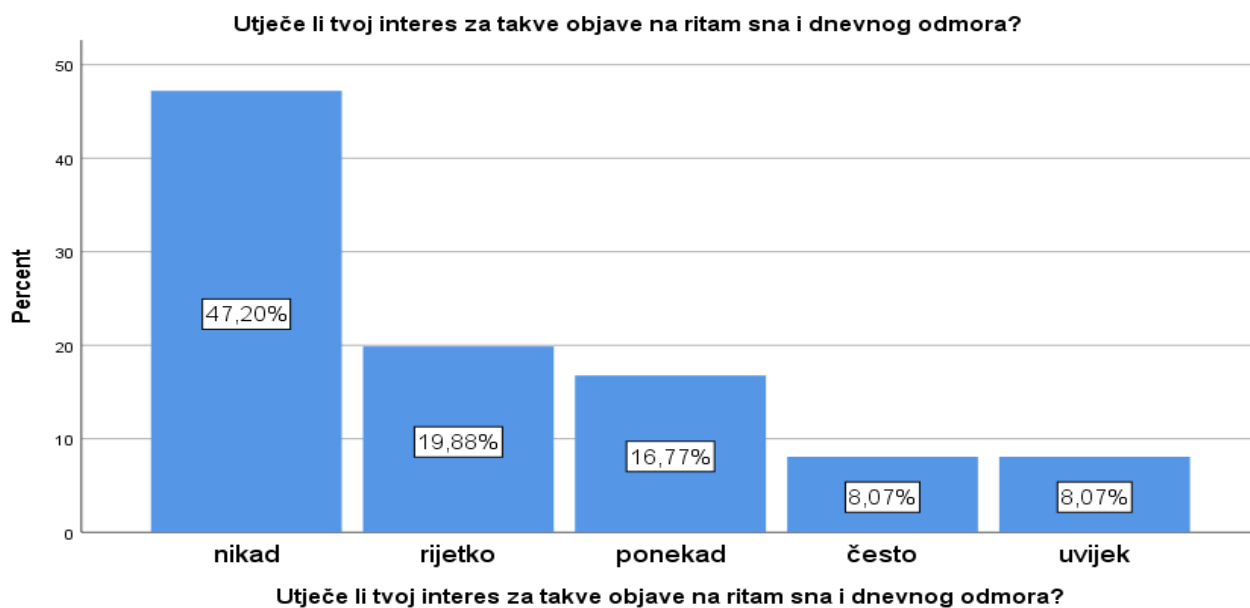
Slika 2: Mediji pored kreveta

Više od polovice adolescenata (57,2%) izjavljuje kako se *slaže* (29,2%), odnosno *u potpunosti se slaže* (28,0%) s tvrdnjom *Ostajem duže online nego što sam planirao/planirala*. Njih 26,1% *nema mišljenje* o tome, 11,2% adolescenata se *ne slaže* s tom tvrdnjom, a njih 5,6% se *uopće ne slaže*. Rezultati tvrdnje *Koliko puta izgubiš pojam o vremenu koristeći medije?* pokazuju kako 58,5% adolescenata *često*, *vrlo često* ili gotovo *uvijek* izgubi osjećaj o vremenu što je prikazano na *Slici 3: Pojam o vremenu*.

Slika 3: Pojam o vremenu

Unatoč tome što su rezultati pokazali kako više od polovice adolescenata ne može kontrolirati svoje vrijeme provedeno koristeći medije, na *Slici 4: Ritam sna i dnevnog odmora* vidi se kako je na tvrdnju *Utječe li tvoj interes za takve objave na ritam sna i dnevnog odmora?* njih 47,2% reklo kako ne utječe *nikad*. A na tvrdnju *Koliko spavaš kraće/manje zbog noćnih sati provedenih online?* njih 39,1% reklo je *rijetko*, njih 21,7% *povremeno*, 20,5% *često*, 12,4% *vrlo često*, a svega 6,2% *uvijek*.

Slika 4: Ritam sna i dnevnog odmora

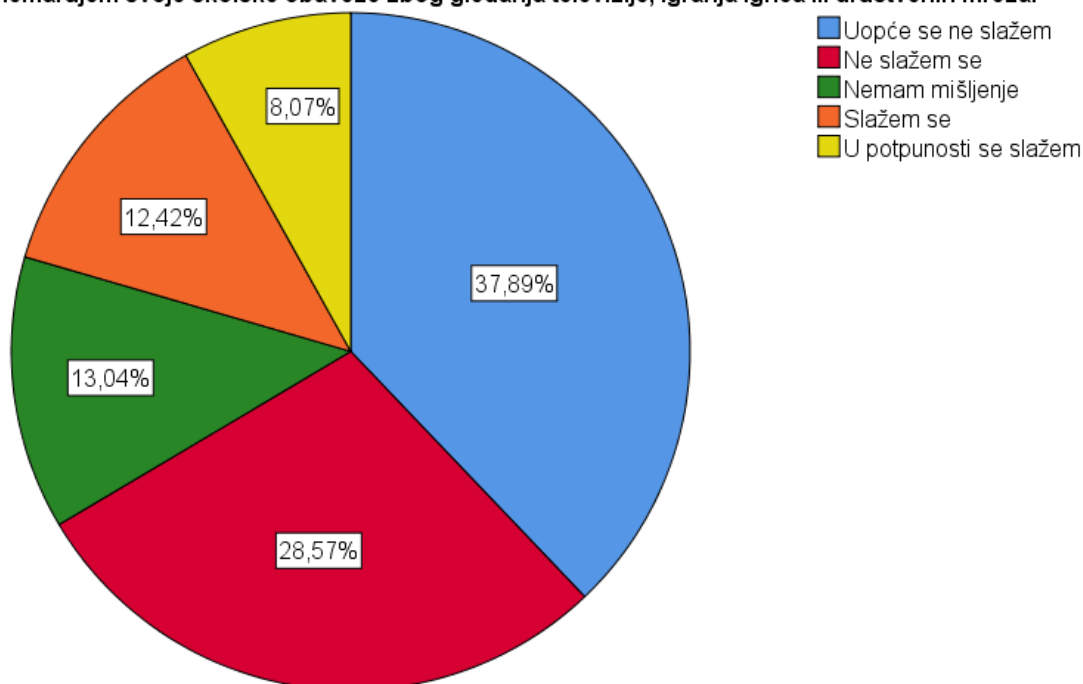
4.2. Društveni elementi uporabe medija

Rezultati tvrdnje *Igram igrice, gledam televiziju ili sam pred računalom/mobitelom više vremena nego što sam sa svojom obitelji* pokazuju kako se 26,7% adolescenata uopće ne slaže, odnosno njih 18,6% se ne slaže da igraju igrice, gledaju televiziju ili su pred računalom/mobitelima više vremena nego što su sa svojom obitelji. Ipak, značajan je i postotak adolescenata koji su tvrdnju *Igram igrice, gledam televiziju ili sam pred računalom/mobitelom više vremena nego što sam sa svojom obitelji* označili sa *slažem se* (15,5%), odnosno *u potpunosti se slažem* (14,9%). Takva zapažanja zaista su zabrinjavajuća jer pokazuju kako su mediji moćan alat za razvijanje ovisnosti. Isto tako, 24,2% adolescenata odgovorilo je na ovu tvrdnju *nemam mišljenje* što može biti zabrinjavajuće jer ukazuje da oni ne razmišljaju o tome koliko vremena provode uz medije.

Unatoč tome što se dio adolescenata (30,4%) slaže da više vremena provodi igrajući igrice, gledajući televiziju ili su na računalu/mobitelu nego što su sa svojom obitelji, podaci na *Slici 5: Zanemarivanje školskih obaveza* pokazuju rezultate tvrdnje *Zanemarujem svoje školske obveze zbog gledanja televizije, igranja igrica ili društvenih*

mreža. iz kojih je vidljivo da se njih čak 28,57% *ne slaže* te njih 37,89% *uopće ne slaže* da zanemaruju svoje školske obaveze zbog medija. Postotak adolescenata koji se nisu slagali s tim da više vremena provode uz medije nego obitelj iznosio je 45,34%, što pokazuje manje neslaganje u odnosu na zanemarivanje školskih obaveza (66,46%). Adolescenta koji su se *složili* s tvrdnjom da zanemaruju svoje školske obaveze ima 12,42%, a onih koji su se *složili u potpunosti* 8,07%.

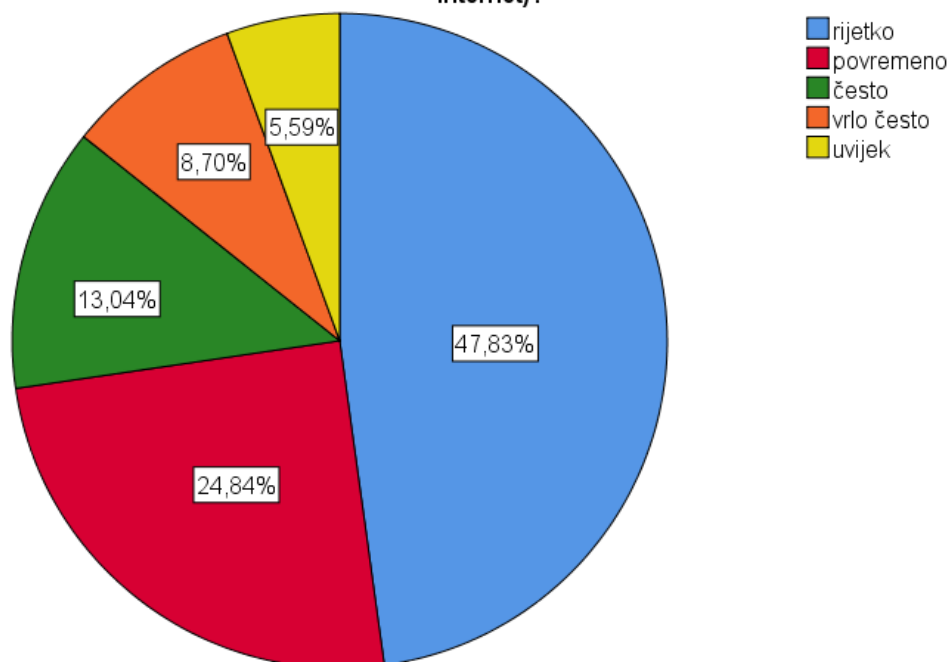
Zanemarujem svoje školske obaveze zbog gledanja televizije, igranja igrica ili društvenih mreža.

Slika 5: Zanemarivanje školskih obaveza

Rezultati tvrdnje *Moji ukućani smatraju da provodim previše vremena na mobitelu/ računalu/laptopu* pokazuju kako su adolescenti podijeljenog mišljenja jer se njih 23,0% *uopće ne slaže*, 20,5% *se ne slaže*, a njih 16,8% *se slaže*, odnosno 20,5% *se u potpunosti slaže* s ovom tvrdnjom. Budući da neki roditelji i ostali ukućani smatraju kako njihovi adolescenti provode previše vremena uz medije, tvrdnja *Koliko se osobe iz tvog života žale na tvoje vrijeme provedeno online ili uz medije (mobitel, televizija, računalo, internet)?* ukazala je na sljedeće rezultate prikazane na Slici 6: *Žaljenje na vrijeme provedeno online*.

Koliko se osobe iz tvog života žale na tvoje vrijeme provedeno online ili uz medije (mobitel, televizija, računalo, internet)?

Slika 6: Žaljenje na vrijeme provedeno online

Iz rezultata sa *Slike 6: Žaljenje na vrijeme provedeno online* može se iščitati kako se gotovo polovica osoba (47,83%) s kojima su adolescenti bliski *rijetko* žale na vrijeme koje oni provode uz medije.

Iako je postotak adolescenata koji smatraju da njihovi ukućani nisu zadovoljni vremenom koje provode uz medije relativno velik (37,3%), rezultati tvrdnje *Koliko lažeš članovima obitelji o vremenu provedenom uz medije (mobitel, televizija, internet, računalo)?* ukazuju kako 72,7% adolescenata *rijetko* laže i skriva vrijeme koje provodi koristeći medije. *Povremeno* to čini njih 9,9%, *često* 9,3%, *vrlo često* 4,3% i *uvijek* 3,7%.

Rezultati tvrdnje *Utječu li takve informacije na tvoje stavove prema životu i odnos prema drugima?* pokazali su kako adolescenti smatraju da informacije koje primaju s medija na njih ne utječu *nikad* (21,1%), *rijetko* (27,3%) ili samo *ponekad* (27,3%), njih 14,9% smatra da utječu *često*, a 9,3% adolescenata se izjasnilo na informacije na njih utječu *uvijek*. Iz rezultata tvrdnje *Koliko puta odlučiš ostate online umjesto izaći van s prijateljima?* može se iščitati kako 62,7% adolescenata *rijetko* ostaje online umjesto za izađe van s prijateljima, njih 23,6% čini to *povremeno*, 8,1% *često*, odnosno 1,9% *vrlo često*, a njih 3,7% čini to *uvijek*.

4.3. Emocionalno-psihološki elementi uporabe medija

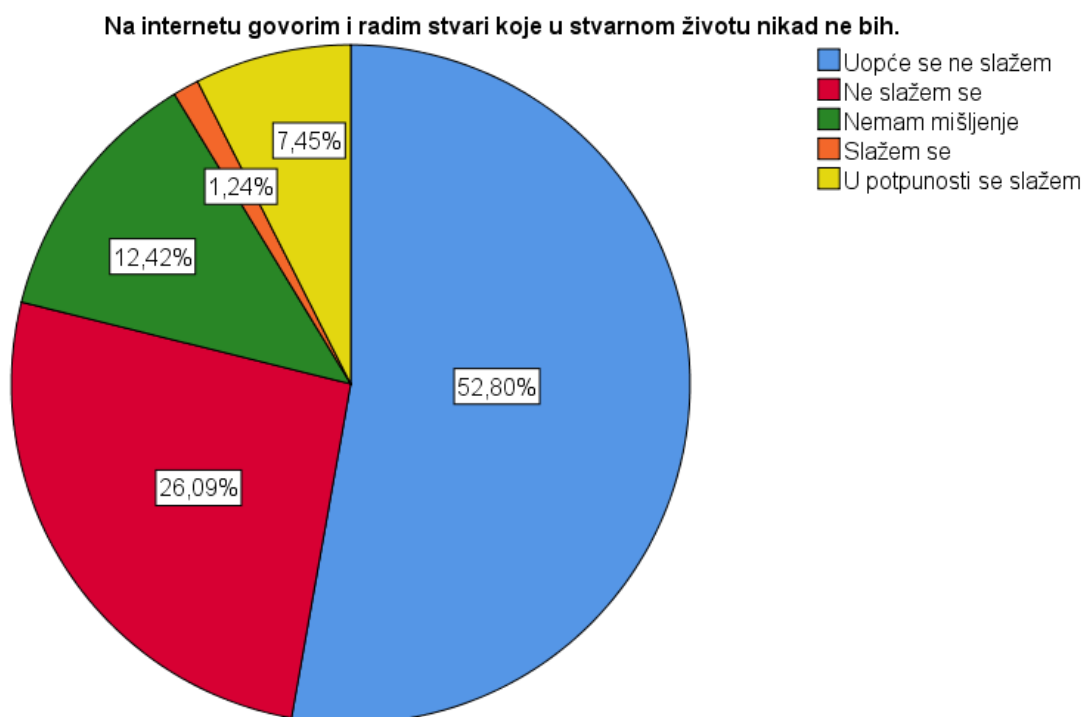
Rezultati tvrdnje *Misliš li da je stalno praćenje online informacija nužno za tvoj mentalni/emotivni život i razvoj?* pokazuju da adolescenti smatraju kako praćenje *online* informacija u 26,71% slučajeva *nikad* nije nužno za njihov mentalni i emocionalni život, 23,71% smatra da je *rijetko* nužno, 30,43% *ponekad*, 9,94% reklo je *često* i njih 6,21% *uvijek*. Iako dio adolescenata smatra kako *online* informacije nisu nužne i ne utječu na njihov emocionalni, mentalni život *nikad*, većina adolescenata ipak primjećuje da se to *ponekad*, *često*, a čak i *uvijek* događa.

Važno je istaknuti kako adolescenti možda nisu svjesni utjecaja koji na njih imaju mediji što je moglo utjecati na rezultate istraživanja. Kako bi se to bolje utvrdilo, ostale tvrdnje iz ove skupine pitanja nastojale su propitati kakva raspoloženja mediji bude u adolescentima te koja je prava motivacija korištenja medija.

Iako je najveći dio adolescenata izjavio kako *online* informacije *rijetko* (26,71%) ili tek *ponekad* (30,43%) utječu na njih, rezultati tvrdnje *Moj život bez medija bio bi dosadan i prazan* istaknuli su problematičnost nerazmišljanja o svrsi medija u njihovom životu. Čak 34,16% adolescenata izjavilo je da *nema mišljenje* o tome bi li njihov život bio dosadan bez medija. Zanimljiv je i podatak da se jednak postotak adolescenata *ne slaže* (20,50%) i *slaže* (20,50%) s ovom tvrdnjom. Usporedba potpunog neslaganja (11,80%) i potpunog slaganja (13,04%) prevagnula bi u korist potpunost slaganja s tvrdnjom, čime se može zaključiti kako dio adolescenata ne može zamisliti svoj život bez medija.

Daljnje ispitivanje utjecaja medija na emocionalno-psihološka stanja adolescenata vršilo se preko tvrdnje *Kada nemam pristup medijima (mobitel, računalo, Internet, televizija), osjećam se nervozno i depresivno*. Iz rezultata se iščitava kako se 43,48% adolescenata *uopće ne slaže*, 26,71% ih se *ne slaže*, 16,15% ih *nema mišljenje*, 4,97% se *slaže*, a njih 8,70% *slaže se u potpunosti*. Povezano s tim, rezultati tvrdnje *Koliko razmišljaš o tome kada ćeš ponovno imati pristup internetu/mobitelu/ računalu?* pokazali su da 19,3% adolescenata o tome razmišlja *često*, njih 6,8 *vrlo često*, 4,3% *uvijek*, ali najveći postotak o pristupu medijima razmišlja *rijetko* (36,0%) ili *povremeno* (33,5%).

Mediji adolescentima pružaju prostor intime i slobode, na njima mogu istraživati o sadržajima koji ih zanimaju, čuti se s prijateljima, slušati glazbu, gledati filmove i mnoge druge stvari. Iako mediji potiču kreativnost i maštovitost te otvaraju pogled na nove stvari, ponekad mediji dovode do rizičnih ponašanja kad se adolescenti ponašaju drukčije *online* i u stvarnom životu. Tvrdnja *Na internetu govorim i radim stvari koje u stvarnom životu nikad ne bih.* ispitivala je baš taj psihološki utjecaj medija na ponašanje adolescenata. Rezultati su prikazani na Slici 7: *Ponašanje na Internetu.*

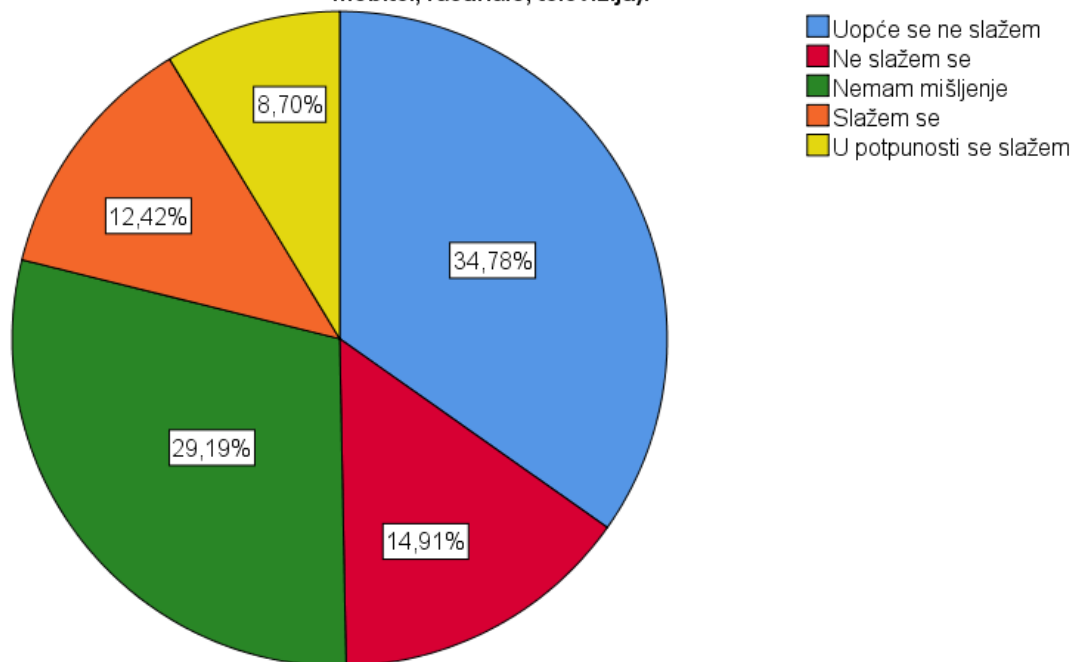
Slika 7: Ponašanje na Internetu

Budući da su rezultati pokazali kako adolescenti većinu medija – posebno Internet i mobitel – koriste i preko tri sata dnevnom, tvrdnjom *Koliko koristiš medije kako bi pobjegao od svakodnevnih obaveza?* nastojala se ispitati motivacija korištenja medija. Rezultati su pokazali kako 29,8% adolescenata *rijetko* koristi medije za bijeg od svakodnevnih obaveza, njih 21,1% čini to *povremeno*, 21,1% *često* upotrebljava medije za bijeg od obaveza, dok ih 18,6% to čini *vrlo često*, a 9,3% *uvijek*.

Posljednja tvrdnja *Pokušao/pokušala sam u više navrata neuspješno kontrolirati, smanjiti ili prestati koristiti medije (internet, mobitel, računalo, televiziju)* ukazala je na to da se

polovica adolescenata *ne slaže* s ovom tvrdnjom (49,69%), ali su zabrinjavajući podaci da njih 29,19% *nema mišljenje* o tome (Slika 8: Kontroliranje korištenja medija). Ponovno se ukazuje na nezainteresiranost adolescenata za moguće probleme kojih nisu ni svjesni. Pozitivno je što dobar dio adolescenata uspješno kontrolira svoje vrijeme uz medije, ali podaci od 21,20% onih koji su se složili s ovom tvrdnjom također nisu zanemarivi.

Pokušao/pokušala sam u više navrata neuspješno kontrolirati, smanjiti ili prestati koristiti medije (internet, mobitel, računalo, televiziju).

Slika 8: Kontroliranje korištenja medija

V. RASPRAVA

Provedeno istraživanje nastojalo je utvrditi jesu li adolescenti ovisni o medijima u svom slobodnom vremenu. Istraživanje se bavilo utvrđivanjem intenziteta uporabe medija, utjecajem medija na društvene elemente života adolescenata te utjecajem medija na emocionalno-psihološku kvalitetu života adolescenata.

Prema rezultatima dobivenim u istraživanju potvrđuje se hipoteza H1 koja glasi: *Očekuje se da većina ispitanika koristi medije više od tri sata dnevno*. Posebno su se istaknuli rezultati za korištenje Interneta više od tri sata dnevno (71,4% adolescenata) te za korištenje mobitela više od tri sata dnevno (76,4% adolescenata). Prema istraživanju koje je provela agencija Gfk 2008. godine u Hrvatskoj na reprezentativnom uzorku od 1000 ispitanika starijih od 15 godina – 47% ispitanika koristi Internet do 5 sati tjedno (Carević, Mihalić, Sklepić, 2013), a ovo istraživanje pokazuje kako Internet do 5 sati tjedno koristi svega 4,3% adolescenata. Istraživanje 2008. godine ističe i kako 28% ispitanika koristi Internet od 5 do 10 sati tjedno što svrstava većinu od 75% ispitanika u one koji se internetom služe do 10 sati tjedno (Dumičić i Žmuk, 2009; prema Carević, Mihalić, Sklepić, 2013). Kada bi se zbrojilo vrijeme koje 26,1% adolescenata tjedno provodi na internetu prema rezultatima ovog istraživanja, ono bi iznosilo minimalno 35 sati tjedno, a još njih 45,3% koriste ga minimalno 21 sat tjedno. Pomak u vremenu provedenom uz medije, jasno je vidljiv.

Isto tako, istraživanja K. Young (2009) o ovisnosti o internetu pokazala su kako više od 30% srednjoškolaca kroz sate koje tjedno provedu na internetu, pokazuju na moguću ovisnost o tom mediju jer „ovisnici“ internet koriste u prosjeku 38,5 sati tjedno. Anketno ispitivanje provedeno na srednjoškolcima Tehničke škole Požega 2012. godine pokazalo je kako 49% adolescenata dnevno provede više od tri sata na internetu (MIPRO, 2012), a u ovom istraživanju taj postotak iznosi 71%. Razlika u postocima je značajna.

Pomak u vremenu provedenom uz mobitele vidljiv je također u usporedbi s anketom provedenom u Tehničkoj školi Požega 2012. godine. Tadašnji rezultati pokazuju kako 27% učenika dnevno provede više od tri sata na internetu, a rezultati ovog istraživanja pokazuju da je taj postotak sada 76%. Tako visok postotak ukazuje na to da je velik broj adolescenata ovisan o korištenju mobitela u svom slobodnom vremenu.

Iako su istraživanja provedena 2008. godine pokazivala rezultate u kojima djeca najviše vremena provode pred televizorom (Arcuri, 2008; prema Mandarić, 2012), rezultati ovog istraživanja su drukčiji. Budući da je visok postotak adolescenata (76,4%) odabrao kategoriju *30 minuta* gledanja televizije dnevno, javlja se nedostatak kategorije *ne gledam televiziju* jer postoji mogućnost da dio adolescenata u današnje vrijeme uopće ne gleda televiziju. Istraživanja provedena 2010. godine u Americi pokazala su rezultate prema kojima 64% američkih obitelji televiziju obično gleda za vrijeme obroka, u 45% kućanstava upaljena je većinu vremena te 71% djece od osam do osamnaest godina u SAD-u ima televiziju u svojoj spavaćoj sobi (Rideout, Foehr, Roberts, 2010; prema Mužić 2014). Današnji rezultati zasigurno bi pokazali smanjene postotke gledanja televizije, iako bi postoci imanja televizora u sobi mogli biti i veći. Mediji poput televizije i računala/laptopa/tableta korišteni su u manjim količinama, ali su prisutni u svakodnevnom životu adolescenata. Ovakvi rezultati slažu se s literaturom u kojoj se navodi da su mediji preuzeli svijet te da se aktivnosti slobodnog vremena u suvremeno doba prebacuju u virtualnu stvarnost (Rokej, 2010; prema Livazović, 2018).

Unatoč prevlasti medija u svakodnevnom životu, hipoteza H2: *Očekuje se da se mladi s vršnjacima češće druže putem medija nego uživo*, prema rezultatima ovog istraživanja se ne slaže s pretpostavljenim. Rezultati pokazuju kako 62,7% adolescenata *rijetko* ostaje *online* umjesto da izađe van s prijateljima. U prilog ovome idu i rezultati tvrdnje *Slobodno vrijeme najviše provodiš...* koji pokazuju kako 34,8% adolescenata slobodno vrijeme najčešće provodi družeći se uživo s prijateljima, što se pokazala kao najčešće birana aktivnost u ovom istraživanju. Ovi rezultati pokazuju i pozitivnu sliku u kojoj polovica adolescenata slobodno vrijeme ipak najviše provodi družeći se s prijateljima, dečkom/djevojkom te obitelji (52,2%). Slične rezultate pokazalo je i istraživanje u Tehničkoj školi u Požegi (MIPRO, 2012) gdje je utvrđeno kako polovica anketiranih učenika provodi vrijeme družeći se s prijateljima u stvarnom životu, a polovica učenika slobodno vrijeme provodi više uz digitalnu tehnologiju. Prema istraživanju koje je proveo Novak (2017) adolescenti su izjavili kako slobodno vrijeme najviše provode slušajući glazbu te se koriste internetom, ali im je druženje s prijateljima uživo također vrlo važno.

Hipoteza H3, koja glasi: *Očekuje se da uporaba medija kod ispitanika ometa svakodnevne obveze i odgovornosti*, prema rezultatima ovog istraživanja pokazuje potvrdu negativnog trenda u kojem adolescenti zanemaruju svoje obveze i odgovornosti. Prema podacima iz

ovog istraživanja, 21,1% adolescenata često upotrebljava medije za bijeg od obaveza, dok ih 18,6% to čini vrlo često, a 9,3% uvijek. Kada bi se ti postoci zbrojili, dobili bismo rezultate prema kojima polovica adolescenata koristi medije za bijeg od svakodnevnih obaveza, a prema Youngovoj (2009) to je jedan od osnovnih kriterija pomoću kojeg se može dijagnosticirati ovisnost o Internetu, odnosno u ovom istraživanju i svim ostalim medijima. Takve podatke treba ozbiljno shvatiti. U ovom istraživanju ispitivalo se i zanemarivanje školskih obaveza, a rezultati također pokazuju kako se 20,5% adolescenata složilo s tvrdnjom da zanemaruju svoje školske obaveze zbog korištenja medija. Istraživanje Carević, Mihalić i Sklepić (2013) pokazalo je rezultate u zanemarivanju školskih obaveza koji su vrlo slični što potvrđuje da dio adolescenata zanemaruje svoje školske i svakodnevne obaveze zbog medija. Isto tako, rezultati tvrdnje *Koliko puta izgubiš pojam o vremenu koristeći medije?*, pokazuju kako 58,5% adolescenata često, vrlo često ili gotovo uvijek izgubi osjećaj o vremenu, a upravo je dulja upotreba medija jedan od znakova ovisnosti o medijima, što je također Young (2009) istaknula. Ovakvi rezultati pokazuju kako adolescenti teško kontroliraju svoje vrijeme tijekom korištenja medija, a takvi rezultati slažu se i s istraživanjem koje su provele Carević, Mihalić i Sklepić 2013. godine kada su istraživale ovisnost o Internetu među srednjoškolcima. S njihovom tvrdnjom *Kada sam na Internetu izgubim osjećaj o vremenu* složilo se 63% srednjoškolaca.

Iako polovica adolescenata medije koristi kako bi pobjegla od svakodnevnih obaveza te često izgube pojam o vremenu koristeći medije, hipoteza H4: *Očekuje se da većina mladih smatra život bez medija dosadnim i praznim*, također je u ovom istraživanju istaknula važne podatke. Adolescenti su izjavili kako se jednak postotak njih i slaže (20,50%) i ne slaže (20,50%) s tvrdnjom *Moj život bez medija bio bi dosadan i prazan*. Unatoč tome što je vidljiva minimalna prevlast u potpunom slaganju s tvrdnjom (13,0%) naspram potpunog neslaganja (11,8%), najveći postotak adolescenata (31,16%) izjavio je kako o tome *nema mišljenje*. Upravo nedostatak mišljenja o utjecaju medija na život adolescenata jest vrlo zabrinjavajući podatak. Nedostatak kritičkog promišljanja i nesvjesnost mogućeg manipulativnog utjecaja medija velik je pedagoški problem koji zahtijeva brzu reakciju i ističe potrebu kvalitetnijeg medijskog odgoja.

VI. ZAKLJUČAK

Adolescenti kao mlade osobe koje više nisu zaštićene kao djeca, ali i ne uživaju sva prava odraslih, laka su meta za manipulaciju. Posebno su izloženi u slobodnom vremenu kada sami biraju kojim aktivnostima će se baviti. Mediji su sredstva svakodnevice koja su adolescentima uvijek dostupna i putem kojih najčešće ispunjavaju svoje slobodno vrijeme.

Promjene u suvremenom načinu života – brzina, dinamičnost, površnost – dovele su do povećanog korištenja medija u slobodnom vremenu, a povećanim korištenjem medija, javljaju se i neki drugi aspekti koji ukazuju na moguće znakove ovisnosti o medijima. Ovo je istraživanje nastojalo ispitati upravo znake moguće ovisnosti o medijima u slobodnom vremenu adolescenata. Prijašnja istraživanja pokazala su rezultate u kojima je vidljivo kako adolescenti puno vremena provode koristeći medije. Posebno su istaknute studije ovisnosti o internetu čiji su kriteriji dijagnosticiranja sljedeći: zaokupljenost Internetom, povećano vrijeme korištenja za postizanje zadovoljstva, razmišljanje o ponovnom pristupu, osjećaj depresivnosti pri nemogućnosti korištenja, neuspješni pokušaji smanjenja korištenja (Beard, 2005). Također, Young (2009) navodi i kako su znaci ovisnosti laganje o vremenu provedenom na internetu, korištenje interneta za bijeg od problema i svakodnevnih obaveza te ostajanje na mreži duže od predviđenog. Upravo su ti kriteriji bili propitivani u ovom istraživanju, samo što su primijenjeni za sve medije – televiziju, mobitel, računalo/laptop/tablet te Internet.

Rezultati su pokazali kako više od 70% adolescenata dnevno provodi preko tri sata koristeći medije, posebno mobitel i Internet. Takvi rezultati ukazuju na prvi znak ovisnosti jer su pokazali kako većina adolescenata dnevno ima preko pet sati slobodnog vremena, a od toga barem tri sata provode uz medije. Unatoč tako velikoj količini uloženog vremena, kao najčešću aktivnost slobodnog vremena adolescenti su naveli druženje uživo s prijateljima (34,8%). Iako su rezultati pokazali kako adolescenti ipak radije biraju druženja uživo te rijetko lažu o vremenu provedenom uz medije, važno je naglasiti kako dio adolescenata na tvrdnje odgovara birajući opciju *nemam mišljenje* čime pokazuju kako nisu svjesni utjecaja medija u svom životu. A upravo se putem medija šire općedruštvene vrijednosti, odnosno odgojnim vrijednostima tiska, radija, televizije i interneta, utječe se na oblikovanje ličnosti pojedinca. Javlja se potreba za pravovremenom reakcijom kojom će se utjecati na kvalitetnije provedeno slobodno vrijeme koje će

doprinositi i potrebama pojedinca, ali i potrebama zajednice. Ostali znaci moguće ovisnosti potvrđeni u ovom istraživanju su korištenje medija za bijeg od svakodnevnih obaveza te korištenje medija duže od planiranog. Rezultati su pokazali kako polovica ispitanika koristi medije za bijeg od svakodnevnih obaveza, a njih 20,5% zbog medija zanemaruje i školske obaveze. 58,5% adolescenata ostaje na mreži duže od planiranog čime je jasno vidljivo kako adolescenti teško kontroliraju svoje vrijeme korištenja medija. Ovim se istraživanjem ukazalo na prve znake ovisnosti o medijima u slobodnom vremenu adolescenata, a rezultati su istaknuli važnost daljnjeg istraživanja navedene tematike. Ovaj rad predstavlja tek skroman doprinos u razumijevanju izazova u tom području i tek je početak onoga što treba istražiti kako bi se bolje razumjele potrebe adolescenata, ali i ponudila rješenja za smanjenje, odnosno prestanak ovisnosti o medijima. Rezultati ovog rada polazište su za daljnja istraživanja utjecaja medija na slobodno vrijeme adolescenata koja će nuditi primjerice tipove sadržaja kojima se adolescenti služe pregledavajući/koristeći se medijima, davanjem uvida u to kako mediji pridonose rizičnom ponašanju te dati detaljniji uvid u medijsku pismenost i kritičko promišljanje o dobivenim informacijama s medija. Važno je naglasiti kako se mediji i tehnologija razvijaju i dalje, čime prijetite mogućim većim prisustvom ovisnosti o medijima, zbog čega je preporuka adolescente više uključivati u aktivnosti koje se ne održavaju putem medija, podržavati njihova druženja uživo s obitelji i prijateljima, obrazovati ih o mogućim manipulacijama te uključivati medijski odgoj i medijsku pedagogiju u školske kurikule. Potrebno je razvijati medijski odgoj i medijsku pedagogiju na fakultetima, ali ju uvoditi i u škole kako bi se mladi obrazovali i mogli bolje razumjeti utjecaj medija na svoje slobodnovremenske aktivnosti, ali i svakodnevni život. Tek će tada njihovo slobodno vrijeme biti kvalitetno strukturirano te će služiti razvoju njihove ličnosti.

VII. POPIS LITERATURE:

1. Ajduković, M. (2000) Ekološki multidimenzionalni pristup sagledavanju činitelja rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U: Bašić, J. & Janković, J. (ur.) *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb, Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju, str. 47-62.
2. Arnett Jensen, L., Jensen Arnett, J. (2012) Going Global: New Pathways for Adolescents and Emerging Adults in a Changing World. *Journal od Social Issues*, 3, str. 473-492.
3. Arnett, J.J. (2000) Emerging Adulthood. A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist*, 55(5), str. 469-480.
4. Bašić, J. (2000.) Rizični i zaštitni čimbenici u obiteljskom okruženju. U: Bašić, J., Janković, J. (eds.). *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, str. 153-154.
5. Beard, K. W. (2005) Internet addiction: a review of current assessment techniques and potential assessment questions. *CyberPsychology & Behavior*, 8(1), str. 7-14.
6. Bilić, V. (2015) Načini učenja, online aktivnosti i ishodi odgoja net-generacije. U: Gazdi-Alerić, T. i Rijavec, M. ur., *Istraživanje paradigmi djetinjstva, odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Učiteljski fakultet, str. 593-607.
7. Car, S. (2013) Adolescencija 21. stoljeća: društvena uvjetovanost, temeljne karakteristike i pedagoški izazovi. *Pedagogijska istraživanja*, 10 (2), str. 285-294.
8. Carević, N., Mihalić, M., Sklepić, M. (2013) *Ovisnost o Internetu među srednjoškolcima*. Fakultet organizacije i informatike Varaždin, Sveučilište u Zagrebu.
9. Christakis, D. A. (2010) Internet addiction: a 21st century epidemic? *BMC Medicine*, 8:61.
10. ERIKSON, E. H., (2008) *Identitet i životni ciklus*. Beograd: Zavod za udžbenike.
Dostupno na:
http://psiholognapoziv.weebly.com/uploads/9/5/8/1/9581579/erik_erikson_identitet_i_zivotni_ciklus.pdf [15. lipnja 2021]

11. Golemac, A. (2018) Komparativna analiza kulture slobodnog vremena adolescenata. Diplomski rad. Osijek: Filozofski fakultet.
<https://scholarworks.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6435&context=etd>
12. Hunt, M. G., Marx R., Lipson C., Young J. (2018) No More FOMO: Limiting Social Media Decreases Loneliness and Depression. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 37 (10).
13. Ilišin, V., Bobinac Marinović, A, Radin, F. (2001) *Djeca i mediji. Uloga medija u svakodnevnom životu djece*. Zagreb: DZOMM/IDIZ.
14. Ivasović, S. i Burić, I. (2019). Neprestana povezanost i strah od propuštanja u svakodnevnim interakcijama mladih licem u lice. *Medijske studije*, 10 (20), 31-49. Preuzeto s <https://doi.org/10.20901/ms.10.20.2>
15. Jurišić, K. (2019) *Adolescenti i društvene mreže*. Završni rad. Osijek: Filozofski fakultet.
16. Kim, J. U. (2007) A reality therapy group counseling program as an Internet addiction recovery method for college students in Korea. *International Journal of Reality Therapy*, 26 (2), str. 3-9.
17. Križić, M. (2016) *Značaj medija u slobodnom vremenu: adolescentska perspektiva*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
18. Lamza – Posavec, V. (1995) *Javno mnijenje: teorije i istraživanje*. Zagreb: Alinea.
19. Lipovčan, S. (2003) PRINOS ANALIZI TEMELJNIH ODNOSA MEDIJA I KULTURE U HRVATSKOM DRUŠTVU. *Društvena istraživanja*, 12 (6 (68)), str. 909-925.
20. Livazović, G. (2009) Teorijsko-metodološke značajke utjecaja medija na adolescente. *Život i škola*, 57 (21), str. 108-115.
21. Livazović, G. (2010) Dimenzije odnosa medijske i socijalne kompetencije. *Pedagogijska istraživanja*, 7 (2), str. 255-267.
22. Livazović, G. (2011) *Utjecaj medija na poremećaje u ponašanju adolescenata*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
23. Livazović, G. (2012) Povezanost medija i rizičnih ponašanja adolescenata. *Kriminologija i socijalna integracija*, 20 (1), str. 1-22.

24. Livazović, G. (2013) *Sigurnost djece u virtualnom okruženju*. Priručnik za nastavnike. Udruženje „Društvo ujedinjenih građanskih akcija“.
25. Livazović, G. (2018) *Uvod u pedagogiju slobodnog vremena*. Osijek, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
26. Livazović, G. i Kakuk, S. (2020) Odgoj i socijalizacija u slobodnom vremenu: korelati sociodemografskih obilježja i aktivnosti slobodnoga vremena. U: Peko, A., Ivanuš Grmek, M. & Delcheva Dizdarević, J. (ur.) *Zbornik radova s međunarodne znanstvene konferencije "Didaktički izazovi III: Didaktička retrospektiva i perspektiva: kamo i kako dalje?"*. Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, str. 107-120.
27. Livingstone, S. (2007) Do the media harm children?: reflections on new approaches to an old problem. *Journal of children and media*, 1 (1), str. 5-14.
28. Livingstone, S. i N. i sur. (2017) *Young adolescents and digital media: uses, risks and opportunities in low- and middle-income countries: a rapid evidence review*. Gage, London, UK.
29. Maksimović, J. i Stanisavljević Petrović, Z. (2014) Teorijsko-metodološka zasnovanost istraživanja utjecaja medija na adolescente. *In medias res*, 3 (4), str. 472-486.
30. Mandarić, V. (2012) Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih. *Bogolšovna smotra*, 82, str. 131-149.
31. McLuhan, M. (1964) *Understanding Media: The Extensions of Man*. London: Routledge & Kegan Paul.
32. Mead, M. (1928) *Coming of age in Samoa: A psychological study of primitive youth for Western civilisation*. New York, NY: Morrow.
33. Mihalinec, D. (2020). *Izazovi i mjere za NEET populaciju u Hrvatskoj*. Završni rad. Zagreb: Pravni fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:414844>
34. Miliša, Z., Milačić, D. (2010) Uloga medija u kreiranju slobodnog vremena mladih. *Riječki teološki časopis*, 18 (2), str. 571-590.
35. MIPRO (2012) Digitalna ovisnost učenika. Tehnička škola Požega. PPT. Opatija.
36. Mlinarević, V., Miliša, Z., Proroković A. (2007) Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije – usporedba slavonskih gradova i Zadra. *Pedagogijska istraživanja*, 4 (1), str. 81-99.

37. Mužić, J. (2014) Štetan utjecaj virtualnog svijeta na djecu. *Obnovljeni Život*, 69 (3), str. 395-404.
38. Ninčević, M. (2009) Izgradnja adolescentskog identiteta u današnje vrijeme. *Odgojne znanosti*, 11 (1), str. 119-141.
39. Novak, K. (2017) Adolescenti i mediji: povjerenje s rezervom? *Bogoslovna smotra*, 87, str. 79-97.
40. Pavletić, L. (2011) Tko i kako istražuje medije. *Kultura*, 137, str. 203-211.
41. Pavlinović, S. (2019) *Ovisnost adolescenata o internetu*. Doktorska disertacija. Zagreb: Medicinski fakultet.
42. Peruško-Čulek, Z. (2011) *Uvod u medije*. Hrvatsko sociološko društvo. Zagreb: Naklada jesenski i Turk.
43. Previšić, V. (2000) Slobodno vrijeme između pedagogijske teorije i odgojne prakse. *Napredak*, 141 (4), str. 403-411.
44. Robotić, P. (2015). Zamke virtualnog svijeta: zaštita djece i mladih na internetu i prevencija ovisnosti. *Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti*, 1(2), 81-96.
45. Rotim, A. (2017) *Društvene mreže i slobodno vrijeme: ovisnost ili stil života*. Diplomski rad. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
46. Seabrook, E. M., Kern, M. L., & Rickard, N. S. (2016) Social Networking Sites, Depression, and Anxiety: A Systematic Review. *JMIR mental health*, 3 (4), e50. <https://doi.org/10.2196/mental.5842>
47. Singer, M. I. i sur. (1998) Viewing Preferences, Symptoms of Psychological Trauma, and Violent Behaviors Among Children Who Watch Television. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 37, str. 1041-1048.
48. Stanić, I. (2010). Ovisnost o internetu, cyber kockanju-kako ih sprječavati. *Napredak*, 151 (2), str. 214-235.
49. Stepanović Ilić, I., Videnović, M. i Plut, D. (2009) Obrasci ponašanja mladih tokom slobodnog vremena. *Sociologija*, 3, str. 247-261.
50. Stevens, E. S. (2004) *Coming of age in America: Margaret Mead's Reconstruction of Adolescence for the 1920s*. Dissertations, Theses, and Masters Projects. Dostupno na:
51. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N. (2010) *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada. Kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*. Zagreb: M.E.P. d.o.o.

52. Tolić, M. (2009) Temeljni pojmovi suvremene medijske pedagogije. *Život i škola*, 55 (22), str. 97-103.
53. Trstenjak, A. (2006) Ovisnost o televiziji. *Obnovljeni život*, 1 (61) , str. 79-88.
54. Vlček, M. (2016) *Ovisnost o računalu kao suvremena bihevioralna ovisnost*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
55. Volarević, M., i Bebić, D. (2013) Društvene mreže kao izvor vijesti u najgledanijim središnjim informativnim emisijama u Hrvatskoj. *Medijske Studije= Media Studies*, 4(8), str. 60-75.
56. Young, K. S. (2009) Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychol Behav*, 1(3), str. 237-244.

VIII. PRILOZI:

Prilog 1 Anketa – Ovisnost o medijima u slobodnom vremenu adolescenata

Poštovani,

cilj ove ankete istražiti je koliko je kod adolescenata prisutna ovisnost o medijima u slobodnom vremenu. Za popunjavanje ankete potrebno je pet minuta. Anketa se koristi za izradu diplomskog rada, anonimna je i dobrovoljna te Vas stoga molimo da iskreno odgovarate na pitanja.

Odaberi:

Spol

- muški
- ženski

Dob

- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- drugo

Mjesto stanovanja

- grad
- selo

Tvoj opći uspjeh u prošloj školskoj godini

- nedovoljan (1)
- dovoljan (2)
- dobar (3)
- vrlo dobar (4)
- odličan (5)

Naobrazba roditelja

- majka
 - NKV- nezavršena osnovna škola
 - KV- osnovna škola
 - SSS- srednja školska sprema
 - VŠS- viša školska sprema
 - VSS (mr. sc. / dr. sc.)- visoka stručna sprema
- otac
 - NKV- nezavršena osnovna škola

- KV- osnovna škola
- SSS- srednja školska sprema
- VŠS- viša školska sprema
- VSS (mr. sc. / dr. sc.)- visoka stručna sprema

Odaberi odgovor koji najviše odgovara tvojim navikama:

Koliko vremena dnevno provodiš na „Internetu“?

- 30 minuta
- 1-2 sata
- 3-5 sati
- više od 5 sati

Koliko vremena dnevno provodiš koristeći mobitel?

- 30 minuta
- 1-2 sata
- 3-5 sati
- više od 5 sati

Koliko vremena dnevno provodiš gledajući televiziju?

- 30 minuta
- 1-2 sata
- 3-5 sati
- više od 5 sati

Koliko vremena dnevno provodiš koristeći računalo/laptop/tablet?

- 30 minuta
- 1-2 sata
- 3-5 sati
- više od 5 sati

Koliko slobodnog vremena imaš dnevno?

- 30 minuta
- 1-2 sata
- 3-5 sati
- više od 5 sati

Slobodno vrijeme najviše provodiš...

- provodim vrijeme s obitelji
- provodim vrijeme družeći se uživo s prijateljima
- provodim vrijeme s dečkom ili djevojkom
- družim se s kućnim ljubimcem
- provodim vrijeme gledajući televiziju

- provodim vrijeme igrajući igrice na računalu, konzoli ili mobitelu
- gledam televiziju
- bavim se sportom
- odlazim na izlete u prirodu
- odlazim u šetnje
- bavim se izvanškolskim aktivnostima (folklor, umjetničke udruge, sportske udruge i sl.)
- idem u crkvu i na misu
- posjećujem muzeje, galerije ili kazališta
- bavim se hobbijem (kolekcionarstvo, kreativni rad, izrada predmeta i sl.)
- idem u ribolov
- vozim bicikl
- sviram instrument
- slušam glazbu
- slikam ili crtam
- čitam knjige
- šivam pletem ili heklam
- izležavam se i dosađujem se

Molim da koristite sljedeću skalu za procjene: *1-nikad, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5-uvijek.*

Značenje stupnjeva Likertove skale:

1-ne događa se; 2- događa se jedan do dva puta godišnje; 3- događa se 1-2 puta mjesečno; 4- događa se 1-2 puta tjedno; 5- događa se svaki dan

Provjeravaš li, čim se probudiš, objave na internetskim/društvenim mrežama?

1-nikad, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5- uvijek

Provjeravaš li objave na društvenim mrežama neposredno prije spavanja?

1-nikad, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5- uvijek

Utječe li tvoj interes za takve objave na ritam sna i dnevnog odmora?

1-nikad, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5- uvijek

Stoji li ti mobitel/laptop/tablet pored kreveta kada ideš spavati?

1-nikad, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5- uvijek

Misliš li da je stalno praćenje online informacija nužno za tvoj mentalni/emotivni život i razvoj?

1-nikad, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5- uvijek

Utječu li takve informacije na tvoje stavove prema životu i odnos prema drugima?

1-nikad, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5- uvijek

Molim da koristite sljedeću skalu za procjene: 1 – Uopće se ne slažem 2 – Ne slažem se 3 – Nemam mišljenje 4 – Slažem se 5 – U potpunosti se slažem

Moj život bez medija bio bi dosadan i prazan.

Uopće se ne slažem 1 2 3 4 5 U potpunosti se slažem

Ostajem duže online nego što sam planirao/planirala.

Uopće se ne slažem 1 2 3 4 5 U potpunosti se slažem

Na internetu govorim i radim stvari koje u stvarnom životu nikad ne bih.

Uopće se ne slažem 1 2 3 4 5 U potpunosti se slažem

Zanemarujem svoje školske obaveze zbog gledanja televizije, igranja igrice ili društvenih mreža.

Uopće se ne slažem 1 2 3 4 5 U potpunosti se slažem

Igram igrice, gledam televiziju ili sam pred računalom/mobitelom više vremena nego što sam sa svojom obitelji.

Uopće se ne slažem 1 2 3 4 5 U potpunosti se slažem

Moji ukućani smatraju da provodim previše vremena na mobitelu/računalu/laptopu.

Uopće se ne slažem 1 2 3 4 5 U potpunosti se slažem

Kada nemam pristup medijima (mobitel, računalo, internet, televizija), osjećam se nervozno i depresivno.

Uopće se ne slažem 1 2 3 4 5 U potpunosti se slažem

Pokušao/pokušala sam u više navrata neuspješno kontrolirati, smanjiti ili prestati koristiti medije (internet, mobitel, računalo, televiziju).

Uopće se ne slažem 1 2 3 4 5 U potpunosti se slažem

Molim da koristite sljedeću skalu za procjene: *rijetko, povremeno, često, vrlo često, uvijek.*

Koliko se osobe iz tvog života žale na tvoje vrijeme provedeno online ili uz medije (mobitel, televizija, računalo, internet)?

rijetko povremeno često vrlo često uvijek

Koliko razmišljaš o tome kada ćeš ponovno imati pristup internetu/mobitelu/računalu?

rijetko povremeno često vrlo često uvijek

Koliko lažeš članovima obitelji o vremenu provedenom uz medije (mobitel, televizija, internet, računalo)?

rijetko povremeno često vrlo često uvijek

Koliko spavaš kraće/manje zbog noćnih sati provedenih online?

rijetko povremeno često vrlo često uvijek

Koliko puta odlučiš ostati online umjesto izaći van s prijateljima?

rijetko povremeno često vrlo često uvijek

Koliko puta izgubiš pojam o vremenu koristeći medije?

rijetko povremeno često vrlo često uvijek

Koliko koristiš medije kako bi pobjegao od svakodnevnih obaveza?

rijetko povremeno često vrlo često uvijek

Prilog 2

Odsjek za pedagogiju

Filozofskoga fakulteta

Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

ODOBRENJE ZA PROVEDBU ISTRAŽIVANJA

Studentici *Gloriji Popović* odobrava se provedba istraživanja pod nazivom **Ovisnost o medijima u slobodnom vremenu adolescenata** i mentorstvom izv. prof. dr. sc. Gorana Livazovića u svrhu izrade diplomskoga rada.

Temeljem uvida u nacrt istraživanja te sve instrumente i postupke čija se primjena planira, mentor potvrđuje da istraživanje udovoljava etičkim načelima propisanim Etičkim kodeksom istraživanja s djecom.

Zagreb, 13.6.2021.

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Goran
Livazović

